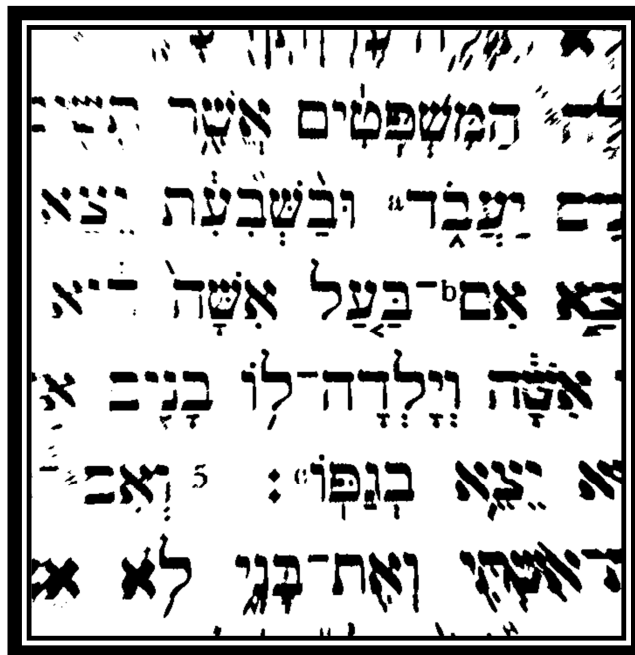

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

RKT145 Teologi, examensarbete för kandidatexamen, 15 hp

Betydelsen av termen בַּעַל

The Meaning of the Term בַּעַל

Författare: David Svärd
Handledare: Staffan Olofsson
Ämne: Gamla Testamentet
Termin: VT 2009

Innehåll

1. Inledning.....	3
1.1. Syfte och frågeställningar.....	3
1.2. Teori och metod.....	3
1.3. Avgränsningar	4
1.4. Bakgrundsteckning	5
1.5. Materialredovisning.....	5
1.6. Uppläggning	7
2. Substantivet בַּעַל	7
2.1. Etymologi för den hebreiska ordroten בַּעַל	8
2.2. Termen בַּעַל i dess grundbetydelser ”herre, ägare, mästare”.....	8
2.3. Termen בַּעַל i idiomatiska uttryck	9
2.4. Kritik av konceptet ”grundbetydelse”	10
2.5. Slutsatser.....	11
3. Äktenskap i Gamla testamentet.....	11
4. Substantivet בַּעַל i äktenskaplig betydelse	13
4.1. Termen בַּעַל i Genesis	14
4.2. Termen בַּעַל i Exodus	15
4.3. Termen בַּעַל i Deuteronomium.....	17
4.4. Termen בַּעַל i 2 Samuelsboken.....	18
4.5. Termen בַּעַל i Hosea	19
4.6. Termen בַּעַל i Joel.....	22
4.7. Termen בַּעַל i Ordspråksboken.....	23
4.8. Termen בַּעַל i Ester	25
4.9. Slutsatser.....	26
Litteraturförteckning	30
Appendix – Sammanställning av texterna analyserade i kapitel 4.....	32

1. Inledning

När man studerar äktenskap inom Gamla testamentet finner man att en mängd olika hebreiska ord och fraser används för att beskriva den äktenskapliga relationen mellan man och kvinna. Att ordroten **בַּעַל** används för att beskriva denna relation kan komma som en överraskning för många. De flesta bibelläsare känner emellertid till termen Baal som beteckning på en kanaaneisk avgud som israeliterna inte fick tillbe. Detta gör det mycket intressant att undersöka betydelsen av termen **בַּעַל** och särskilt dess äktenskapliga bruk.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är dels att undersöka den allmänna betydelsen av det hebreiska artnamnet **בַּעַל** i Gamla testamentet,¹ dels att undersöka vad användningen av detta artnamn i betydelsen ”make” implicerar för vår förståelse av makens och makans ställning till varandra i gammaltestamentliga äktenskap. Den exakta betydelsen av artnamnet **בַּעַל** är omdebatterad, och potentiellt av stor vikt i en teologisk diskussion om äktenskap och jämställdhet.

Artnamnet **בַּעַל** har flera olika användningsområden i Gamla testamentet och därför kommer jag till en början i denna uppsats att söka svar på den allmänna frågan: *Vad betyder artnamnet **בַּעַל** i Gamla testamentet?* När denna fråga är avhandlad kan jag gå vidare med den mer specifika huvudfrågan: *Vilka bibetydelser har termen **בַּעַל** när dess kärnbetydelse är ”make” i Gamla testamentet?*² Den allmänna frågan om betydelsen av termen **בַּעַל** ska ses som förberedande för min specifika frågeställning om den äktenskapliga innebörden. Då jag har besvarat den allmänna frågan kommer jag att befinna mig i en bättre position för att besvara den specifika frågan.

1.2. Teori och metod

Modern lingvistik bygger på antagandet att ett synkroniskt perspektiv på språklig semantik är viktigare än ett diakroniskt. Med andra ord är ett ords historia och vad det ursprungligen har betytt av mindre vikt för förståelsen av dess betydelse än hur det vid en viss tid används i en viss kontext. Etymologi försöker beskriva hur ett ords betydelse har utvecklats genom tiden, men moderna teorier bygger på antagandet att människan saknar kunskap om eller glömmer bort de betydelse av ett ord som inte längre används. Vad som är av största vikt är hur ett ord används under en viss tid. Ord har en aktuell betydelse som överskuggar deras historiska betydelseutveckling. Att därför hävda att den historiskt ursprungliga betydelsen av ett ord även senare är dess ”grundbetydelse” eller ”egentliga betydelse” är således inte meningsfullt.³

¹ Ett artnamn (appellativ) är ett substantiv som betecknar räknebara individer av en viss art, t.ex. *herre*, till skillnad från substantiv som betecknar icke räknebart ämne, t.ex. *guld*, eller substantiv som betecknar unika individer, d.v.s. egennamn, t.ex. *Baal*. (jfr. ”Appellativ” i *Nationalencyklopedin*).

² På grund av att författaren använder begreppet ”konnotation” på lite olika sätt och t.ex. begränsar det till att beteckna emotiv betydelse eller de privata associationer som kan knytas till en term (jfr. t.ex. Black, *Linguistics*, 131; Allwood & Andersson, *Semantik*, 55) kommer jag att undvika begreppen ”konnotation” och ”denotation”, och istället använda begreppen ”bibetydelse” och ”kärnbetydelse”.

³ Se Silva, *Biblical Words*, 46-47, 51.

En del bibliska ordböcker bygger på denna tanke att ett ord har en grundbetydelse som ordets rot bär på.⁴ Så är också fallet, mer eller mindre, i de ordböcker som jag konsulterat i arbetet med denna uppsats. Därför kommer jag, framförallt då jag försöker att besvara min allmänna fråga, att strukturera mitt svar efter dessa ordböckers angreppssätt. Jag kommer att göra en komparativ analys av litteraturen, men också väga in kritik som bygger på modernare lingvistiska principer.

I arbetet med att försöka besvara min specifika fråga kommer jag att försöka tillämpa nämnda synkroniska perspektiv, genom att tolka alla bibeltexter som använder termen **בַּעַל** i betydelsen ”make” utifrån dess kontext. Kontextuell tolkning är nämligen, enligt modern semantik, det bästa sättet att få reda på språklig betydelse. Vidare anses polysema termer, d.v.s. termer med potentiellt flera betydelser, i normala fall, i en viss kontext, endast aktualisera en av dessa betydelser.⁵ Jag kommer därför att försöka fastställa den aktuella betydelsen av termen **בַּעַל**, genom att tolka termen utifrån dess, i första hand, omedelbara litterära kontext.

Först kommer jag att försöka verifiera att termen i dessa texter verkligen används med en äktenskaplig innebörd, d.v.s. att termens kärnbetydelse i den aktuella kontexten är ”make”. När denna betydelse är fastställd kommer jag att undersöka om termen bär på några särskilda bibetydelser som går att härleda från kontexten. Både deskriptiv och emotiv betydelse kommer att undersökas, även om det är svårt att göra en tydlig åtskillnad mellan dessa.⁶ En annan viktig lingvistisk princip är att en terms betydelse bör fastställas i förhållande till mer eller mindre synonyma termer.⁷ I detta fall rör det sig om termerna **אִישׁ** och **אָדוֹן** som också kan bära betydelsen ”make”. Termen **אִישׁ** är den vanligaste termen för ”man” i Gamla testamentet och förekommer över 2100 gånger. Därför räknar jag med att termen **בַּעַל** har en mer specifik betydelse inom den äktenskapliga domänen. Termen **אָדוֹן** är det vanliga ordet för ”herre” och skillnader i betydelse mellan **בַּעַל** och **אָדוֹן** diskuteras främst i avsnitt 2.2 och 4.2.

Utöver den snävare litterära kontexten kommer jag även att betrakta passagerna i vilka termen **בַּעַל** förekommer i en vidare litterär, historisk och socio-kulturell kontext.⁸ Således kommer varje förekomst av termen att analyseras tillsammans med eventuella andra förekomster inom samma bibelbok. Utan förståelse för hur äktenskapliga relationer tedde sig i den aktuella kultursfären kan identifikationen av betydelsen bli vag eller felaktig.⁹

1.3. Avgränsningar

I den inledande undersökningen av rotens allmänna betydelse i kapitel två har jag av tidsskäl inte kunnat göra en komplett genomgång och analys av termens samtliga förekomster i Gamla testamentet. Istället beskriver jag översiktligt termens betydelse och ger ett antal exempel för

⁴ Se Hayes & Holladay, *Biblical Exegesis*, 79.

⁵ Se Silva, *Biblical Words*, 151.

⁶ Jfr. Sjöström, *Semantisk förändring*, 19-20.

⁷ Jfr. Silva, *Biblical Words*, 161-62; Louw & Nida, *Lexicon of the New Testament*, viii, x.

⁸ Se Hayes & Holladay, *Biblical Exegesis*, 79-81; jfr. Silva, *Biblical Words*, 137-48.

⁹ Jfr. Silva, *Biblical Words*, 29.

att underbygga mitt resonemang. Det kan därför finnas förekomster av roten som skulle kunna ge en mer nyanserad förståelse av dess betydelse men som jag har varit tvungen att förbigå.

Äktenskap och giftermål, kanske inte i alla avseenden gick till på precis samma sätt under varje period i den gammaltestamentliga beskrivningen av Israels historia och förhistoria. Burrows anser att det är nödvändigt att ha en öppenhet för att utveckling, kraftiga förändringar och omtolkningar kan ha ägt rum under tidens gång.¹⁰ Betydelsen av termen **בַּעַל** kan också ha genomgått större eller mindre förändringar under Gamla testamentets tillkomsttid. Att diskutera datering av de gammaltestamentliga texterna och försöka spåra sådana betydelseförändringar faller emellertid utanför omfattningen av denna uppsats. Det är också, enligt Mitchell, rimligt att släktskapstermer inom en viss kulturell miljö bevarar sin betydelse över mycket lång tid, vilket talar för att termen **בַּעַל** i dess äktenskapliga användning kan ha bevarat sin betydelse intakt.¹¹ I det äktenskapliga bruket är materialet dessutom så knapphändigt, endast 14 förekomster, att alla dessa data antagligen behövs för ringa in termens bibetydelser. I denna uppsats kommer jag i huvudsak att arbeta under förutsättningen att de viktigaste karaktärsdragen i äktenskapet bevarats under Gamla testamentets tillkomsttid, samt att de viktigaste bibetydelserna hos termen **בַּעַל** bevarats intakta under denna tidsperiod.

1.4. Bakgrundsteckning

En vanlig uppfattning om ordroten **בַּעַל** som substantiv (**בַּעַל**) är att den bär på en eller flera grundbetydelser ”herre”, ”ägare” eller ”mästare”, som alltid är tillämplig/a när termen används. Bruket av termen som ett led i en rad olika idiomatiska uttryck har emellertid gjort vissa forskare skeptiska till att nämnda betydelser alltid är applicerbara. Modern lingvistisk teoribildning ifrågasätter även föreställningen om att ord latent har en grundbetydelse som under historiens gång alltid är tillämplig.¹²

Inom den äktenskapliga domänen har detta särskilt stort intresse eftersom termen **בַּעַל** ett flertal gånger har betydelsen ”make”. En vanlig slutsats av detta är att kvinnans make är hennes ”herre” eller ”ägare”. Ibland används själva bruket av denna term som ett argument för att den israelitiska mannen härskade över och ägde sin hustru.¹³ I vår tid och kultur framställs ofta jämställdhet, i meningen maktbalans mellan man och kvinna som ett äktenskapligt ideal. Make och maka bör, enligt detta ideal, ha samma rättigheter och skyldigheter. I en samtida teologisk diskussion om äktenskap och jämställdhet är det betydelsefullt att ha en rättvisande uppfattning av hur detta beskrivs i Gamla testamentet. Därför anser jag det vara meningsfullt att undersöka hur tillämpliga de ovan föreslagna grundbetydelserna för termen **בַּעַל** är och jämföra med andra förslag som förts fram.

1.5. Materialredovisning

För den mer överskådliga undersökningen i kapitel två kommer mina källor utgöras av ett, baserat på termen **בַּעַל**:s olika typer av användning, representativt urval av bibelverser som

¹⁰ Se Burrows, *The Basis of Israelite Marriage*, 2; jfr. Hayes & Holladay, *Biblical Exegesis*, 80-81.

¹¹ Jfr. Mitchell, ”The Meaning of the Noun *ḤTN*”, 93-94.

¹² Se t.ex. Silva, *Biblical Words*, 51; Louw, ”Semantics”, 1078.

¹³ Jfr. t.ex. Epstein, *Marriage Laws*, 7; de Vaux, *Ancient Israel*, 26-27.

innehåller termen. För analysen i kapitel fyra utgörs mina primära källor av alla verser i Gamla testamentet som innehåller ett substantiv bildat av ordroten **בעל** förutsatt att innebörden är äktenskaplig. Den hebreiska text som jag använder är *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Den svenska bibelöversättning som jag använder är Bibel 2000 om inte annat anges. Kapitel- och versindelningen överensstämmer med den i engelska bibelöversättningar.

I analysen tar jag hjälp av vetenskaplig litteratur, mestadels artiklar i uppslagsverk och tidskrifter som diskuterar termens betydelse, men även, särskilt vad gäller kapitel tre, böcker som specialiserar sig på ett exegetiskt studium av äktenskap i Gamla testamentet. Jag kommer här mycket kort att presentera de författare vilkas arbete har fått störst betydelse för min uppsats vare sig jag landar i samma slutsats som de eller inte.

De viktigaste teoretiska grunderna för den semantiska analysmetod jag använder i kapitel fyra är hämtade från M. Silva som förespråkar moderna lingvistiska principer vid semantisk analys inom bibelvetenskapen och kritiserar verk som *TDNT* för att inte tillräckligt tydligt skilja mellan biblisk lexikografi och teologi.¹⁴

Författare av artiklar om ordroten **בעל** som återfinns i de teologiska ordböckerna *TLOT*, *NIDOTTE* och *TDOT* är J. Kühlewein, W. T. Koopmans, samt J. C. de Moor & M. J. Mulder. De är alla representanter för uppfattningen att artnamnet **בעל** bär på någon av grundbetydelseerna "herre", "ägare", eller "mästare" och att betydelsen "make" härleds från att mannens ansågs äga sin hustru. De anser dock även att termen används i idiomatiska uttryck som en formell term där grundbetydelsen mer eller mindre förlorat sin inverkan. Kühlewein är mest konsekvent med att betrakta en viss grundbetydelse ("ägare") som tillämpbar i de allra flesta fall.¹⁵ Koopmans anser att ägandet eller innehavet innebär att vara "herre" eller "mästare".¹⁶

I sin undersökning av gudsnamnet Baal drar H.-P. Müller även slutsatser om artnamnet **בעל** och ifrågasätter idén om grundbetydelser hos termen.¹⁷ Då A. Guenther analyserar mindre vanligt språkbruk för äktenskap ger han ingen komplett avhandling av termen **בעל** men presenterar ett förslag som bl.a. går ut på att en **בעל** var en socialt högt uppsatt person i det israelitiska samhället.¹⁸ I sin e-bok driver B. E. Kelle tesen om att ordroten **בעל**, framförallt i Hosea, bär på politiska bibetydelser.¹⁹

I min introduktion till äktenskap i Gamla testamentet, i kapitel tre, har Burrows bok om grundvalen för israelitiska äktenskap, i vilken han argumenterar för att äktenskapet i grunden inte var ett köp,²⁰ samt Blumenthals artikel som presenterar olika kvinnobilder i Gamla testamentet, haft störst betydelse för mitt arbete.

¹⁴ Se Silva, *Biblical Words*, 22-32.

¹⁵ Se Kühlewein, "בעל", 247-51; de Moor & Mulder, "בעל", 181-82.

¹⁶ Se Koopmans, "בעל", 682

¹⁷ Se Müller, "Der Gottesname B'L", 281-84.

¹⁸ Se Guenther, "A Typology of Israelite Marriage", 404.

¹⁹ Se Kelle, *Hosea 2*, 164.

²⁰ Se Blumenthal, "Images of Women", 18-20.

1.6. Uppläggnig

Arbetet med uppsatsen kommer att läggas upp enligt följande. Först kommer jag i kapitel två att undersöka den allmänna betydelsen hos substantivet **בַּעַל**, genom att i korthet studera ordrotens etymologi och användning utanför Gamla testamentet. Därefter går jag igenom termens användning i Gamla testamentet.

De teologiska ordböcker jag framförallt nyttjat delar upp förekomsterna av artnamnet **בַּעַל** i (a) termen i dess grundbetydelser ”herre, ägare, mästare”,²¹ (b) den ur grundbetydelserna härledda betydelsen ”make”, och (c) termen i idiomatiska uttryck, i vilka termens betydelse även här anses vara härledd från grundbetydelserna. I vissa av de idiomatiska uttrycken anses termen ha (d) mestadels formell betydelse och benämns i denna uppsats ”formell term”.²² Denna uppdelning är inte absolut, men visar ändå på olika typer av användning av termen. I kapitel två kommer jag först att diskutera kategori (a) och därefter kategori (c) och (d), varpå kritik av konceptet grundbetydelse förs fram. Därpå drar jag mina slutsatser om den allmänna betydelsen av artnamnet **בַּעַל**.

I kapitel tre för jag en generell diskussion om äktenskap, samt diskuterar kvinnans och mannens ställning till varandra inom gammaltestamentliga äktenskap. Därefter, i kapitel fyra, avhandlas kategori (b). Jag kommer att göra en lexikalisk analys av 14 gammaltestamentliga förekomster av termen **בַּעַל** i betydelsen ”make” ordnad efter den hebreiska Bibelns kanon. Till sist drar jag mina slutsatser om termens betydelse i äktenskapligt bruk och säger något om implikationer av detta för förståelsen av kvinnans och mannens ställning till varandra inom hebreiska äktenskap i Gamla testamentet.

De förkortningar jag använder följer standarden i *The SBL Handbook of Style*.

2. Substantivet **בַּעַל**

I detta kapitel ska jag försöka att fastställa de huvudsakliga betydelseerna hos ordroten **בעל** som substantiv. Som artnamn förekommer termen 84 gånger i Gamla testamentet. Då substantivet används som egennamn på den kanaaneiske guden Baal eller baalerna, som utgör olika manifestationer av denne, alternativt kanaaneiska gudomligheter i allmänhet, står **בַּעַל** alltid med bestämd artikel, i singularis eller i pluralis, totalt 76 gånger.²³ Vidare förekommer termen ett flertal gånger som egennamn eller som del av ett egennamn utan bestämd artikel, i regel, i sammansatta uttryck, ofta i geografiska bestämningar.²⁴

²¹ För att göra det enkelt för mig har jag översatt de engelska termerna *lord*, *owner*, *master*, som används i litteraturen, med de svenska motsvarigheterna ”herre, ägare, mästare” även om dessa termer inte korresponderar fullständigt med varandra.

²² Se Kühlewein, ”**בַּעַל**”, 247-51; Koopmans, ”**בַּעַל**”, 682-83; de Moor & Mulder, ”**בַּעַל**”, 181-82.

²³ Se Even-Shoshan, *A New Concordance*, 195; jfr. de Moor & Mulder, ”**בַּעַל**”, 192; Kühlewein, ”**בַּעַל**”, 247; Day, ”Baal”, 547.

²⁴ Se Kelle, *Hosea 2*, 153.

2.1. Etymologi för den hebreiska ordroten בעל

Det första momentet i min undersökning blir att diskutera ordrotens etymologi, d.v.s. dess ursprung och betydelseutveckling.²⁵ Förutom i bibelhebreiskan förekommer ordrotens även i andra antika semitiska språk, och användningen där kan eventuellt bidra till en bättre förståelse av ordets betydelse inom bibelhebreiskan. Resultaten av en diakronisk analys kan vara värdefulla om den synkroniska analysens resultat är osäkra.²⁶

Ordrotens återfinns i språken akkadiska, *bēl* eller *bēlu*, ugaritiska, feniciska och arameiska, *b'l*, med den gemensamma betydelsen ”herre”.²⁷ Tillsammans med en genitiv kan den beteckna ägande.²⁸ Ordrotens har även spelat en viktig roll som beteckning på den äkta mannen i relation till sin hustru, och verbet som bildas av roten har ofta betydelsen ”att gifta sig med”.²⁹ Även inom andra antika semitiska språk är förekomsten av både maskulina och feminina substantiv av roten utbredd.³⁰ Den hebreiska ordrotens בעל anses ha sin bakgrund i denna gemensamma semitiska rot.³¹ Ett av flera problem med att försöka härleda den hebreiska rotens betydelse ur den gemensamma semitiska är att den akkadiska roten *bēlu* även innefattar betydelseomfånget hos den hebreiska termen אָדוֹן.³²

Termen בעל i ugaritiskan

Koch anser att *b'l* inom ugaritiskan var ett vardagsord som användes om mänskliga herrar. En utveckling av användningen av detta artnamn har sedan ägt rum från den mänskliga titeln ”herre” till att termen använts som egennamn på gudomen ”Baal”. Koch anser själv att förekomsten av en sådan utveckling är anmärkningsvärd. Vidare presenterar han ett mycket intressant exempel på hur undersåtar till den ugaritiska kungen kallar denne *ba'lu*, och, för att intyga sin egen underdånighet, benämner sig själva *'abdu* (jfr. hebr. עֶבֶד ”tjänare/slav”). När sedan den ugaritiska kungen skriver brev till Storkungen råder samma förhållande *'abdu-ba'lu*, vilket alltså innebär att den ugaritiska kungen å ena sidan framstår som *ba'al* inför sina undersåtar, å andra sidan som en tjänare inför en högre *ba'al*. Kochs slutledning av detta är att *ba'al* är ett relationsbegrepp, och att ”ägare” knappast representerar den utslagsgivande relationen, särskilt då *'bd* knappast här syftar på slavar i enlighet med romersk egendomsrätt.³³

2.2. Termen בעל i dess grundbetydelser ”herre, ägare, mästare”

En genomgång av relevanta lexikon resulterar, enligt Müller, i grundbetydelseerna ”herre”, ”ägare” och ”mästare” för det semitiska substantivet *ba'al*. Müller själv kritiserar, som vi ska

²⁵ Definitionen av etymologi är hämtad från *Svensk ordbok och Svensk uppslagsbok*.

²⁶ Jfr. Silva, *Biblical Words*, 41-44.

²⁷ Se Koopmans, ”בעל”, 682; Se Kühlewein, ”בעל”, 247.

²⁸ Se de Moor & Mulder, ”בעל”, 181-82.

²⁹ Se Kühlewein, ”בעל”, 247.

³⁰ Se Koopmans, ”בעל”, 682.

³¹ Jfr. Kühlewein, ”בעל”, 247; de Moor & Mulder, ”בעל”, 181-82; Koopmans, ”בעל”, 682.

³² Se Kühlewein, ”בעל”, 247.

³³ Se Koch, ”Zur Entstehung der Ba'al-Verehrung”, 466.

se nedan, föreställningen om grundbetydelser när det gäller denna term eftersom det är oklart huruvida det är möjligt att föra tillbaka samtliga betydelser av ordet till någon av dessa grundbetydelser.³⁴ Andra författare håller fast vid idén om *en* grundbetydelse som alla övriga betydelser kan härledas från.

Artnamnet **בַּעַל** används alltid i kombination med en genitiv eller ett pronominalsuffix, förutom i uttrycket **בְּעַלְת בַּעַל**, där det har absolut ställning. Dessa genitiver varierar beroende på sammanhanget. I Exodus, i avsnittet med uppräknningen av lagar efter presentationen av de tio budorden, används **בַּעַל**, enligt Kühlewein, i betydelsen ägare av en kvinna (Exod 21:3, 22), ett tamdjur (t.ex. 21:34; 22:10, 13; jfr. Jes 1:3), särskilt en ox (21:28, 29, 36), vidare ett hus (22:8; jfr. Dom 19:22) och en brunn (21:34).³⁵ Koopmans föreslår istället betydelsen ”husets mästare” i Exod 22:8.³⁶

Betydelseomfånget hos substantivet **בַּעַל** när det betyder ”herre, ägare” begränsas av termen **אֲדוֹן** vars betydelse är ”herre, härskare”.³⁷ Termen **אֲדוֹן** skiljer sig från **בַּעַל** genom att den förra uttrycker herraväldets suveräna auktoritet, medan den senare, enligt Johnston, beskriver herren som ägare. Termen **אֲדוֹן**, betecknar inte i första hand ägande av egendom, utan herravälde över en sfär.³⁸ Exempelvis var Josef herre över Egypten och dess invånare (Gen 42:30, **אֲדוֹן הָאָרֶץ**), utan att vara landets ägare.³⁹ Varande en term som uttrycker social hierarki definieras **אֲדוֹן** i motsats till termer som **עֶבֶד** ”tjänare/slav”, termer som nästan alltid förekommer eller är underförstådda i sammanhanget där **אֲדוֹן** brukas. Termen **בַּעַל** används däremot aldrig i Gamla testamentet för att beskriva relationen till en **עֶבֶד**.⁴⁰

2.3. Termen **בַּעַל** i idiomatiska uttryck

Enligt Koopmans används ofta termen **בַּעַל** i idiomatiska uttryck i Gamla testamentet för att beteckna deltagande, upptagande eller partnerskap i en viss sammanslutning eller grupp,⁴¹ och har därmed i viss mån frigjort sig från betydelseerna ”herre, ägare, mästare”. I status konstruktion pluralis följt av ett stadsnamn förekommer termen 21 gånger i Gamla testamentet, t.ex. **בְּעַלְי־יְרִיחוֹ** (Jos 24:11),⁴² och syftar då, enligt de Moor & Mulder, på medlemmar i stadens aristokrati.⁴³ Kühlewein anser att uttrycket syftar på stadens ”invånare”, d.v.s. ”markägarna”, vilket han härleder från grundbetydelsen ”ägare” hos **בַּעַל**. Kelle anser att dessa uttryck primärt syftar på politiska ledare (herrar) över en viss stad eller ett visst land. Majoriteten av termens förekomster med denna innebörd återfinns i Dom 9, och Kelle menar att vissa av dem

³⁴ Se Müller, ”Der Gottesname B'L”, 283.

³⁵ Se Kühlewein, ”בַּעַל”, 248.

³⁶ Se Koopmans, ”בַּעַל”, 682.

³⁷ Jfr. Kühlewein, ”בַּעַל”, 247.

³⁸ Se Johnston, ”אֲדוֹן”, 257.

³⁹ Se Kühlewein, ”בַּעַל”, 248.

⁴⁰ Se Jenni, ”אֲדוֹן”, 25.

⁴¹ Se Koopmans, ”בַּעַל”, 682.

⁴² Se Kühlewein, ”בַּעַל”, 248.

⁴³ Se de Moor & Mulder, ”בַּעַל”, 182.

verkar syfta på stadens invånare, d.v.s. folk i allmänhet, särskilt 9:51 som ser ut att avse både stadens män och kvinnor. Kelle vidhåller emellertid att kontexten för de flesta av förekomsterna visar att de i staden med ansvar för stadens politiska angelägenheter avses.⁴⁴ Betecknande social samhörighet används termen även exempelvis i uttrycket **בְּעַלֵי בְרִית** ”i förbund med” (Gen 14:13).⁴⁵

Guenther hävdar att det vanliga substantivet **בַּעַל** syftar på en person med auktoritet, som har en ledande roll som herre i hushållet, och som i staden deltar i beslutsfattandet (jfr. t.ex. Dom 9:1-3; Ords 12:4). Termen **בַּעַל** syftar således på en markägare och förvaltare av familjens mark och egendom, som är högt värderad i fråga om stadens angelägenheter.⁴⁶ Guenther's förslag kommer i viss mån att utvärderas i samband med analyserna i kapitel fyra.

*Termen **בַּעַל** som formell term*

Termen **בַּעַל** används, enligt Koopmans, även i andra idiomatiska uttryck, som formell term på ett sådant sätt att den föreslagna ursprungliga betydelsen ”ägare, herre” har minimal inverkan, även om den fortfarande är etymologiskt viktig. Sådana idiomatiska uttryck är **בְּעַלֵי חֲצִיִּים** ”bågskyttar”, som *har* pilar (Gen 49:23); **בַּעַל כָּנָף** ”en fågel”, som *har* vingar (Pred 10:20); och den som har svurit en ed refereras till som en som *har* en ed, **בְּעַלֵי שְׁבוּעָה**, (Neh 6:18);⁴⁷ vidare talas om en bagge **בַּעַל הַקַּרְנִים** ”som har två horn” (Dan 8:6, 20).⁴⁸ Dessa uttryck beskriver, enligt Kühlewein, en aktivitet eller en karaktäristik.⁴⁹ Kühlewein fortsätter att tala om betydelsen ”ägare av” i sådana här konstruktusförbindelser. Han jämför med användningen av termerna **בֵּן** och **אִישׁ** som också används i konstruktusrelationer för att beskriva ”ägande” som bärande av ett karaktärsdrag eller som engagemang i en viss sak eller aktivitet.⁵⁰

Kelle förespråkar snarare grundbetydelsen ”mästare” i sådana här uttryck. Användningen i meningen ”ledande utövare av” eller ”expert på” något förekommer, enligt honom, i t.ex. följande uttryck: **בְּעַלֵי חֲצִיִּים** ”mästare över pilar (d.v.s. bågskyttar)” (Gen 49:23); **בַּעַל מִשָּׁה** ”mästare över sin hands utlåning (d.v.s. långivare)” (Deut 15:2, Bibel 1917 rev.); **בְּעַלֵי הַפָּרָשִׁים** ”mästare över hästar (d.v.s. ryttare)” (2 Sam 1:6).⁵¹

2.4. Kritik av konceptet ”grundbetydelse”

Så här långt i genomgången har vi sett en rad olika användningar av artnamnet **בַּעַל**. Att så olika, nyanserade begrepp som ”herre”, ”ägare” och ”mästare” och liknande betraktas som grundbetydelser, samt att man kan visa att **בַּעַל** används som formell term i idiomatiska

⁴⁴ Se Kelle, *Hosea 2*, 155-56.

⁴⁵ Se Koopmans, ”**בַּעַל**”, 682; de Moor & Mulder, ”**בַּעַל**”, 182.

⁴⁶ Se Guenther, ”A Typology of Israelite Marriage”, 404.

⁴⁷ Se Koopmans, ”**בַּעַל**”, 682-83; Kühlewein, ”**בַּעַל**”, 247.

⁴⁸ Se de Moor & Mulder, ”**בַּעַל**”, 182.

⁴⁹ Se de Moor & Mulder, ”**בַּעַל**”, 182.

⁵⁰ Se Kühlewein, ”**בַּעַל**”, 249.

⁵¹ Se Kelle, *Hosea 2*, 153-54.

uttryck, leder, enligt Müller, till slutsatsen att det inte är möjligt att föra tillbaka ordets samtliga förekomster till någon av dessa grundbetydelser. Detta i kombination med att samma förhållande gäller för andra ord som används i vardagsspråk motiverar principiella reservationer mot begreppet ”grundbetydelse”,⁵² vilket också den moderna lingvistikens tagit fasta på.⁵³ I sin syn på termen **בַּעַל** anser Müller t.o.m. att termen i vissa fall saknar semantisk betydelse och lika gärna kunde ersättas av ett pronomen.⁵⁴

2.5. Slutsatser

Artnamnet **בַּעַל** brukas på en rad olika sätt, med varierande betydelse. Rimligtvis har termen betydelsen ”herre”, ”ägare” eller ”mästare” i vissa sammanhang. I andra sammanhang kan dessa betydelse ge en felaktig förståelse av innebörden. Betydelsen ”ägare” är tillämpbar exempelvis då termen **בַּעַל** används i relation till ett djur, ett hus eller en brunn. I kombination med ett stadsnamn tycks termen **בַּעַל** kunna beteckna personer i ledande ställning (”her-rar”) i staden, men även vanliga invånare.

I en rad starkt idiomatiska uttryck tycks den enkla relationen ”den som har [något]” fungera väl. De som hävdar att en grundbetydelse, t.ex. ”ägare” alltid är tillämpbar, blir tvungna att avstå en bokstavig översättning av det andra ledet i en sammansatt konstruktion, t.ex. **בַּעַלֵי הַצִּיִּים** ”ägare av [förmågan att skjuta] pilar” eller ”mästare [i att skjuta] pilar”. I sådana situationer anser jag att det kan vara missvisande att tala om betydelsen ”ägare” eller ”mästare”. I det aktuella exemplet verkar å andra sidan inte heller ”den som har pilar” täcka in betydelsen av uttrycket **בַּעַלֵי הַצִּיִּים**, om vi utgår från att Bibel 1917 rev. har gjort en kontextuellt riktig översättning ”bågskytta”. Relationen mellan **בַּעַלֵי** och **הַצִּיִּים** kan alltså antagligen inte med precision beskrivas med något av uttrycken ”ägare av”, ”mästare i”, ”herre över” eller ”den som har”.

Både användningen i Gamla testamentet och bruket i andra antika, semitiska språk visar att inte alla förekomster av termen kan föras tillbaka till någon av de föreslagna grundbetydelserna. Inte heller betydelsen ”att ha” är tillfredställande i samtliga förekomster. Inom olika livsdomäner och i olika uttryck används termen med olika betydelse. Därför anser jag att det är nödvändigt att inför varje enskild historisk och litterär kontext och syntaktisk konstruktion pröva vilken funktion och betydelse som termen **בַּעַל** kan ha.

I kapitel fyra kommer jag att göra en sådan undersökning av vilken betydelse termen **בַּעַל** kan ha, i Gamla testamentet, inom den äktenskapliga domänen, där termen i regel kombineras med termen **אִשָּׁה** ”kvinna/hustru”.

3. Äktenskap i Gamla testamentet

För att tydligare sätta in bruket av termen **בַּעַל** i dess historiska och litterära kontext presenterar jag i detta avsnitt en kortfattad introduktion till äktenskap och till det inomäktenskapliga förhållandet mellan kvinna och man i Gamla testamentet. Det finns många viktiga aspekter av

⁵² Se Müller, ”Der Gottesname B‘L”, 283.

⁵³ Se t.ex. Silva, *Biblical Words*, 51; Louw, ”Semantics”, 1078.

⁵⁴ Se Müller, ”Der Gottesname B‘L”, 283.

äktenskapet, men här tar jag endast upp det som är mest relevant för denna uppsats. Merparten av det material jag hänvisar till gäller äktenskap bland israeliterna, men jag räknar även med stor kontinuitet tillbaka till patriarktiden i synen på äktenskapet.

Äktenskap var det normala och familjeliv hade stor betydelse för israelitiska kvinnor och män under Bibelns tid.⁵⁵ Polygami var tillåtet och reglerat i den gammaltestamentliga lagstiftningen (jfr. Exod 21:10). Monogami var emellertid den vanligaste formen för äktenskap i det antika Israel. Det var ett ideal som ingick i den traditionella berättelsen om människans ursprung (Gen 2:21-24), och dessutom var det kostsamt att ha flera hustrur.⁵⁶ Epstein utgår från att det kan ha funnits olika typer av äktenskap bland de tidiga hebréerna, och att när ordrotten **בַּעַל** användes rådde det förhållandet att mannen ägde sin hustru i samma mening som han ägde sina slavar.⁵⁷ Även Koopmans menar att det är realistiskt att tänka sig att kvinnan betraktades som mannens egendom i Israel och dess omgivning. Hustrur förvärvades av män och ibland betalades ett brudpris till brudens familj. En man kunde under andra omständigheter köpa en slavflicka för att ha till hustru. Dessutom kunde en flicka eller kvinna som tillfångatogs i krig tas till hustru, alternativt kunde en man köpa sig en flicka bland krigsfångar och ta till hustru.⁵⁸ Dock visar Deut 21:10-14 att den som tog sig en hustru bland sina krigsfångar förlorade rätten att behandla henne som en slav och att sälja henne vidare, vilket tyder på att den äktenskapliga relationen var en annan än herre-slavrelationen.

de Vaux hävdar att det brudpris, **מְדֻנָּה**, som mannen var ålagd att betala till flickans far inte var ett pris som betalades för bruden utan en kompensation till familjen.⁵⁹ Burrows framhåller att kvinnan värderades högt för det första som en potentiell moder, för det andra för det arbete i hushållet som hon förväntades utföra. Dessutom kunde hon under vissa omständigheter ha sin egen egendom, som var en del av den familjs förmögenhet som hon tillhörde.⁶⁰

Blumenthal anser att kvinnan fullgjorde en rad uppgifter som var lika viktiga som männens i jordbrukssamhällen på den israelitiska landsbygden. I det dagliga livets inre värld var de jämställda, medan männen dominerade i det offentliga livet, i möten mellan ledarna för familjerna, i samhällliga beslut, och så vidare. Blumenthal finner det sannolikt att situationen i stadsmiljön var likadan.⁶¹

Grundvalen för israelitiska äktenskap var, enligt Burrows, att mannens familj skulle kunna fortsätta. För att detta skulle bli möjligt behövdes en kvinna från en annan familj som mannen kunde gifta sig med. Kvinnans familj fick en gåva i syfte att förmå familjen att ge bort henne, vilket ledde till att en förbindelse skapades, ett kontrakt ingicks, samt att en allians mellan de bägge familjerna upprättades. För att stärka denna allians gavs även andra gåvor och fester anordnades. Den ekonomiska utvecklingen ledde så småningom till att transaktionen formellt kom att likna systemet med försäljning och köp, men äktenskapets natur förblev i

⁵⁵ Se Engnell & Mosbech, "Äktenskap", 1474.

⁵⁶ Se de Vaux, *Ancient Israel*, 24-26.

⁵⁷ Se Epstein, *Marriage Laws*, 7.

⁵⁸ Se Koopmans, "בַּעַל", 682.

⁵⁹ Se de Vaux, *Ancient Israel*, 27.

⁶⁰ Se Burrows, *Israelite Marriage*, 10.

⁶¹ Se Blumenthal, "Images of Women", 18-20.

grunden densamma.⁶² Den personliga och sociala karaktären hos en äktenskaplig relation förhindrade att närmandet av מִהָרַר till ett försäljningspris ledde till en fullständig identifikation dem emellan, så att det alltid fanns en tydlig skillnad mellan äktenskap och slaveri. Relationerna mellan föräldrarna i familjerna före bröllopet ledde också till att äktenskapet som i grunden var en social och personlig relation inte helt togs upp i det ekonomiska systemet.⁶³

Betalningen av hela eller en del av מִהָרַר gjordes vid trolovningen som ägde rum en tid före äktenskapets ingång med dess bröllopsfestligheter.⁶⁴ Trolovningen ansågs vara juridiskt bindande och närapå likvärdig med äktenskapet. På grund av trolovningens bindande karaktär kunde den trolovades jungfru betecknas som hans "kvinna/hustru [אִשָּׁה]" (Deut 22:23-24).⁶⁵

En kvinnas sociala ställning, i det antika Israel, definierades utifrån hennes relation till en manlig auktoritet: hennes far (ibland hennes bröder eller farbröder), därefter hennes make, och slutligen hennes äldste son. Även den sociala ställningen för en kvinna som var skild, änka eller mogen men ogift definierades i relation till männen runt henne. En lång rad av olika termer användes för att beteckna dessa relationer.⁶⁶

De sexuella gränsdragningarna var stränga. Jungfrudom värderades mycket högt och överträdelse genom våldtäkt eller förförelse straffades strängt. Äktenskapsbrott betraktades som ett mycket allvarligt brott, och även begär till någon annans hustru var förbjudet. Miss-tanke om äktenskapsbrott ledde till rättegång. Kvinnan var underställd mycket stränga renhetslagar, särskilt med avseende på menstruation och barnafödande. Det äktenskapliga bandet beskyddades i allmänhet noga och lojaliteten till släkt och familj var mycket stor.⁶⁷

Blumenthal anser att ett resultat av tänkandet i den hebreiska bibeln är att lydnad är kvinnans dygd, eftersom hon är lägre i hierarkin än sin man, men mannen måste förvisso vara lydig mot Gud som är ännu högre.⁶⁸ Ovan nämnda strukturer och begränsningar skapade ett samhälle vars sociala liv dominerades av män. Den jämlikhet som kvinnan hade fick, enligt Blumenthal, underordna sig denna dominans.⁶⁹

Det finns dock exempel i Gamla testamentet på att även kvinnan kunde ha en samhällsligt framskjuten position. Det tydligaste är antagligen profetissan Debora som var domare i Israel och ledde Israel i ett fältslag (Dom 4:4-16).

4. Substantivet בַּעַל i äktenskaplig betydelse

Ordroten בַּעַל har i hebreiskan och andra semitiska språk haft en viktig användning som substantiv för att beteckna en make i förhållande till sin hustru, och som verb har roten ofta använts i betydelsen "att gifta sig med".⁷⁰ Orsaken till att בַּעַל som kan betyda "ägare"

⁶² Se Burrows, *Israelite Marriage*, 15.

⁶³ Se Burrows, *Israelite Marriage*, 15.

⁶⁴ Se Engnell & Mosbech, "Äktenskap", 1476.

⁶⁵ Jfr. Baab, "Marriage", 284; de Vaux, *Ancient Israel*, 32-33.

⁶⁶ Se Blumenthal, "Images of Women", 38-39.

⁶⁷ Se Blumenthal, "Images of Women", 20.

⁶⁸ Se Blumenthal, "Images of Women", 47.

⁶⁹ Se Blumenthal, "Images of Women", 21.

⁷⁰ Se Kühlewein, "בַּעַל", 247.

används på detta sätt är enligt somliga att mannen ägde sin hustru.⁷¹ På lingvistiska grunder påstår dock Müller att det måste förbli en öppen fråga huruvida **בַּעַל אִשָּׁה** ”(en kvinnas) make” i Exod 21:3 betyder ”ägare” av kvinnan, eller inte. Alternativt skulle **בַּעַל** kunna vara en formell term i ett idiomatiskt uttryck och betyda ”någon med fru”.⁷² I likhet med vad jag sade i slutsatserna till kapitel två kan vi inte räkna med att något av dessa förslag ger en rättvisande förståelse av betydelsen av termen **בַּעַל** i relation till en kvinna. I detta kapitel avser jag att göra en analys som mer precist bestämmer betydelsen av termen **בַּעַל** inom den äktenskapliga domänen.

Av tidigare nämnda 84 förekomster av artnamnet **בַּעַל** i Gamla testamentet används det 14 gånger i betydelsen ”make”. Passagerna är spridda över hela Gamla testamentet och är enligt Kühlewein följande: Gen 20:3; Exod 21:3, 22; Deut 22:22; 24:4; 2 Sam 11:26; Hos 2:16; Joel 1:8; Ords 12:4; 31:11, 23, 28; Est 1:17, 20. (Se Appendix för en sammanställning av verserna.) Kühlewein räknar även in Lev 21:4 i denna grupp men påstår att den versen bygger på en textemendation. Eftersom svenska bibelöversättningar är oense ifall termen i denna vers har en äktenskaplig innebörd (Bibel 2000) eller har betydelsen ”herre” (Bibel 1917 rev.), kommer jag att lämna denna vers utanför min analys.

I alla 14 verserna utom i Joel 1:8 står termen **בַּעַל** i relation till termen **אִשָּׁה** ”kvinna, hustru”. I Joels bok gäller relationen till **בְּתוּלָה** ”en jungfru”. Av de återstående 13 passagerna finns någon form av termen **אִשָּׁה** i samma vers som termen **בַּעַל** förutom i Hos 2:16, där man får gå tillbaka till 2:2 för att finna termen. Bland de övriga förekomsterna av artnamnet **בַּעַל** kan man inte finna denna koppling till en kvinna. Både termerna **אִשָּׁה** och **בְּתוּלָה** används ofta i äktenskapliga relationer. Detta ger starka indikationer på att termen **בַּעַל** i relation till termen **אִשָּׁה** uteslutande skulle kunna syfta på ett äktenskapligt förhållande, så att vi därmed kan räkna bort möjligheten av att termen i dessa förekomster syftar på t.ex. en herre över eller ägare till en kvinna som inte är hennes äkta man. I följande avsnitt påbörjas analysen av de enskilda passagera där termen **בַּעַל** förekommer i språklig relation till termer som betecknar en kvinna.

4.1. Termen **בַּעַל** i Genesis

När Abraham uppehöll sig i Gerar sade han om sin hustru Sara att hon var hans syster, vilket resulterade i att kungen i Gerar, Avimelek, lät hämta Sara till sig (Gen 20:1-2).

Men Gud kom till Avimelek i en dröm om natten och sade till honom: "Du skall dö därför att du har tagit denna kvinna [**הָאִשָּׁה**] till dig: hon är en annan mans hustru [**יְהוּאָה בַּעַל**]." (Gen 20:3; obs. pausalform)

Redan från början av berättelsen om Abraham står det klart att Sara är hans hustru (Gen 11:29), men hon var ofruktsam och kunde inte föda några barn åt honom (16:1). Även om det är svårt att veta exakt vad som är innebörden av uttrycket **בְּעֵלָת בַּעַל** (20:3), vilket återkommer en gång till i Bibeln i Deut 22:22, så verkar det stå klart att innebörden åtminstone

⁷¹ Se, t.ex. Koopmans, ”**בַּעַל**”, 682; de Moor & Mulder, ”**בַּעַל**”, 182; Kühlewein, ”**בַּעַל**”, 248.

⁷² Se Müller, ”Der Gottesname B‘L”, 282.

innefattar att en äktenskaplig förbindelse har ingåtts med en **בַּעַל**. **בְּעֵלָת** är en passiv participform av verbet **בָּעַל** vars vanliga innebörden är ”att gifta sig med”.⁷³ Därmed räknar jag med att kärnbetydelsen av termen **בַּעַל** i detta sammanhang är ”make”.

Termen förekommer i Gen 20:3 i samband med ett dödshot från Guds sida eftersom ett äktenskapsbrott är nära förestående. Kontexten framhåller allvaret i situationen och hotet motiveras av att kvinnan är äktad av en **בַּעַל**. Den stränga tillrättavisningen framhåller den exklusiva och starka förbindelse som rådde mellan Sara och hennes **בַּעַל**. Ingen annan hade rätt att göra sexuella närmanden än hennes rättmätige **בַּעַל**, inte heller var det tillåtet att Sara bodde hos Avimelek som en potentiell hustru. (jfr. 20:4, 6). Tänkbara bibetydelser hos termen **בַּעַל** i denna kontext är att den implicerar exklusiv rättighet till äktenskapligt och sexuellt samliv med en kvinna, och dess emotiva funktion är därigenom att förstärka känslan av allvar i det förestående brottet. I ljuset av den karaktär israelitiska äktenskap hade under denna tid är det rimligt att termen var förknippad med exklusiv, sexuell rättighet.

4.2. Termen **בַּעַל** i Exodus

I Exod 21:3 återfinns uttrycket **אִשָּׁה בַּעַל** och i Exod 21:22 återkommer uttrycket, denna gång med bestämd artikel **הָאִשָּׁה בַּעַל**. Inom kontexten, som utgörs av de närmaste kapitlen med förbundslagar, Exod 20-22, används termen **בַּעַל** om ägare av djur, hus och brunn. Det framkommer tydligt i den användningen att termen syftar på en person med ansvar för objektet och ekonomisk rättighet till objektet. I Exod 20:17 räknas en mans hustru upp tillsammans med en mans arbetsdjur, slavar och övrig egendom, som något man inte får ha begär till. Användningen kan uppfattas implicera att hustrun var en del av mannens egendom.⁷⁴ Analysen nedan visar emellertid att det inte är en rättvisande beskrivning.

Exodus 21:3

I kontexten av Exod 21:3 berättas om vilka lagar som gäller för den som köper en hebreisk slav.

Kom [slaven] ensam, skall han frigges ensam; var han gift [**אִשָּׁה בַּעַל**], skall hans hustru följa honom. (Exod 21:3)

Analogin mellan lagen i 21:3 och lagen i 21:4-5, i vilken slavägaren har gett honom ”en kvinna/hustru” som han eventuellt håller kär och som föder barn åt honom, påvisar klart att **בַּעַל** även i 21:3 används i kärnbetydelsen ”make”.

Vidare framgår av kontexten att termen **בַּעַל** syftar på en slav, som ägs av en herre **אָדוֹן** (21:4). Vad betyder detta för vår förståelse av mannens och kvinnans ställning till varandra? I sammanhanget presenteras två alternativ, antingen kom slaven ensam (**בְּגִבּוֹר**) eller så var han **בַּעַל אִשָּׁה**, d.v.s. han hade en hustru. Om slavägaren hade gett den hebreiske slaven en hustru och hon hade fött honom söner och döttrar, så skulle kvinnan och barnen bli kvar hos slavägaren när den hebreiske slaven på det sjunde året av tjänst, enligt lagen, skulle frisläppas (21:4).

⁷³ Se Koopmans, ”**בַּעַל**”, 682.

⁷⁴ Jfr. de Vaux, *Ancient Israel*, 26.

Detta visar att en **בַּעַל** inte hade en sådan ställning av auktoritet över sin hustru så att det motsvarade slavägarens auktoritet över sina slavar. Att kvinnan hade blivit mannens hustru betydde inte att hon nu ”ägdes” av honom. Det var fortfarande slavägaren som hade äganderätt över den kvinna han hade gett mannen. I detta sammanhang uppvisar **אִשָּׁה-בַּעַל**-relationen en mindre auktoritativ karaktär än **אָדוֹן-עֶבֶד**-relationen. Uttrycket ”att ge någon en hustru” (21:4) antyder emellertid någon form av manlig prioritet.

Att en **בַּעַל** kunde vara slav tycks skapa stora problem för Guenthers teori (se avsnitt 2.3) som betraktar en **בַּעַל** som en samhällsligt ledande person. Detta kunde knappast gälla för en slav. Guenthers teori om att en **בַּעַל** är en markägande stadsinvånare som har ett hedersuppdrag i stadens angelägenheter motsägs av detta sammanhang i Exodus. Det är inte uteslutet att termen kan bära sådana bibetydelser i vissa kontexter (se kap. två), men det är inte en genomgående betydelse vilket Guenther låter påskina.

Lagen i 21:3b syftar till att bevara det äktenskapliga bandet mellan en man och hans hustru. Det är tänkbart att den som köpt mannen och hans hustru som slavar annars hade föredragit att behålla kvinnan och de barn hon fött i hans tjänst (jfr. 21:4). Termen **בַּעַל** används här för att inskräpa allvaret i lagen och för att uppväcka en större respekt för maken och hans exklusiva äktenskapliga förbindelse med sin hustru, och antagligen också för mannens rätt till sin avkomma, än vad termen **אִישׁ** skulle göra.

Exodus 21:22

Lite längre fram i Exod 21 finns ett antal lagar om våldshandlingar uppräknade, varav en lyder:

Om någon under ett slagsmål stöter till en havande kvinna så att hon får missfall men ingen annan skada sker, skall han böta vad kvinnans make [**בַּעַל הָאִשָּׁה**] kräver, sedan värdering ägt rum. (Exod 21:22)

Om termen **בַּעַל** kunde användas för att beteckna en slavägare vore det inte självklart att termen i denna text syftade på en make. Jag har dock i avsnitt 2.2 påpekat att termen inte har denna användning och ska i korthet argumentera för det här. Som vi delvis redan har sett används i Exod 21:1-11 termen **בַּעַל** för att beteckna maken till en slavkvinna (21:3), medan termen **אָדוֹן** används för att beteckna slavens och slavkvinnans ägare (21:4, 5, 8). Användningen i 21:8 är visserligen speciell eftersom ägaren av slavkvinnan tar eller avser att ta henne till sin egen hustru, men det påverkar inte mitt resonemang nämnvärt. Jag finner det mest rimligt att utgå från att kapitlet bibehåller dessa distinktioner och att **בַּעַל** i 21:22 därför syftar på kvinnans make och inte på hennes slavägare. Ytterligare argument för att 21:3 och 21:22 använder termen i samma betydelse är att samma uttryck **בַּעַל (הָ) אִשָּׁה**, vilket inte förekommer någon annanstans i Bibeln, används, samt att kvinnans barn är föremål för diskussion i bägge fallen. Slutsatsen är att termen **בַּעַל** i 21:22 bär på kärnbetydelsen ”make”.

Termen bär i 21:22 bibetydelsen av en auktoritativ person eftersom texten visar att kvinnans make (**בַּעַל**) företrädde paret och var den som ställde krav på kompensation i ett juridiskt mål när parets foster dog. Termen brukas i detta sammanhang för att inskräpa allvaret i lagen och för att uppväcka en förstärkt respekt för maken varande en auktoritativ person

med exklusiv rättighet till sin avkomma. Den historiska bakgrundsteckningen i kapitel tre bekräftar att mannen oftast fungerade som familjens offentliga representant.

4.3. Termen **בַּעַל** i Deuteronomium

Inskjutna mellan andra sorters lagar finns i Deut 21-24 tre olika avsnitt med lagar om äktenskapet. I dessa kapitel i Deuteronomium finner vi en koncentration av användning av ordrotens **בַּעַל** med äktenskaplig betydelse. Substantivet **בַּעַל** används i 22:22 samt i 24:4, och verbet återfinns i 21:13; 22:22; samt i 24:1 i olika former.

Deuteronomium 22:22

I lagföreskrifterna i Deut 22:20-21 utfärdas dödsstraff för den kvinna som vid äktenskapets ingående inte var jungfru utan hade bedrivit otukt. Den efterföljande lagföreskriften lyder:

Om en man ertappas då han ligger med en annan mans hustru [**אִשָּׁה בְּעֵלְתוֹ-בַּעַל**], skall båda dö, både mannen som låg med kvinnan och kvinnan själv. Du skall utrota det onda ur Israel. (Deut 22:22)

Som vi nämnde i avhandlingen av Gen 20:3 är innebörden av uttrycket **בְּעֵלְתוֹ-בַּעַל** att en äktenskaplig förbindelse har ingåtts med en **בַּעַל**. Eftersom det är kvinnan/hustrun som har ingått denna förbindelse med en sin **בַּעַל**, utgår jag från att termen **בַּעַל** har kärnbetydelsen ”make” i denna kontext.

I Deut 22:22 liksom även i Gen 20:3 påbjuds dödsstraff för sexuellt umgänge med en kvinna som är äktad av en **בַּעַל**. Relationen mellan en hustru och hennes make, benämnd **בַּעַל**, får inte kränkas. Eftersom det inte var frågan om en våldtäkt i det aktuella fallet (jfr. 22:25-27) ska även kvinnan stenas till döds. Den andre mannen, benämnd **אִישׁ**, har inga rättigheter gentemot kvinnans rättmätige make, benämnd **בַּעַל**. Termen **בַּעַל** används i detta sammanhang för att förstärka känslan av allvar i brottet eftersom termen betyder en auktoritativ person som bör respekteras då han har en exklusiv rättighet till sexuellt umgänge med sin hustru. Som redan nämnts i analysen av Gen 20:3 är det rimligt att termen bär på dessa bibetydelser i ljuset av andra historiska uppgifter om gammaltestamentliga äktenskap.

Deuteronomium 24:4

De fyra första verserna i Deut 24 återger en lag som beskriver ett fall där en kvinna som blir skild från sin förste man, gifter sig med en annan, men även denne, i sin tur, skiljer sig från henne eller dör:

då får hennes förste man [**בְּעֵלָהּ הָרִאשׁוֹן**], han som har låtit henne gå, inte åter ta henne till hustru efter det att hon har blivit oren för honom, ty sådant avskyr Herren. Det land som Herren, din Gud, vill göra till din egendom skall du inte besmitta med synd. (Deut 24:4)

I 24:1 används två uttryck som syftar på ingående av äktenskap mellan den förste mannen och kvinnan: ”ta sig en hustru” (**לָקַח אִשָּׁה**) och ”äktenskap” (**בְּעֵלָהּ**). Därför är det enkelt att dra slutsatsen att termen **בַּעַל** i 24:4 bär på kärnbetydelsen ”make”.

Den israelitiska mannen hade rätt att skilja sig från sin hustru av vissa anledningar,⁷⁵ en rättighet han kunde förlora under vissa omständigheter (jfr. 22:19, 29). Mannen var emellertid ålagd att skriva ett skilsmässobrev och ge det till henne innan han skickade iväg henne. Det finns ett par saker att ta fasta på i den aktuella kontexten som har betydelse för vår undersökning av vilka bibetydelser termen **בַּעַל** kan bära på i detta sammanhang. Det första är makens auktoritetsställning i förhållande till sin hustru och begränsningen av denna auktoritet. I sammanhanget omtalas mannens möjligheter att ta initiativ till skilsmässa, men inget nämns om kvinnans möjligheter. Vidare är det mannen som skickar bort sin hustru från sitt hus. Att mannen var ålagd att på ett formellt sätt skilja sig från sin hustru och ge henne ett intyg på skilsmässan, som gav henne möjlighet att gifta sig med en annan man visar emellertid att mannens auktoritet var begränsad och att kvinnan hade vissa rättigheter. Mannen kunde inte sälja sin hustru som om hon var en slav eller skicka bort henne helt rättslös.

Det andra gäller den strikta regleringen av sexuella förbindelser. Termen förekommer i en kontext (24:1-4) där det tydligt klargörs vem som har rättighet att leva i en äktenskaplig relation med kvinnan. Den förste mannen i det aktuella fallet hade förverkat sin rättighet att leva i en äktenskaplig relation med kvinnan genom att han tidigare förskjutit henne. Det starka band som en gång fanns dem emellan fick nu inte åter knytas, eftersom kvinnan hade blivit oren.

Termen **בַּעַל** används i 24:4 i en sats som uttalar ett förbud i syfte att förstärka allvaret i förbudet, vilket uppnås genom att termen har bibetydelsen av en respektabel person. De associationer som termen **בַּעַל** framkallar påminner om de exklusiva rättigheter till äktenskaplig och sexuell gemenskap med kvinnan som endast en legal make har i förhållande till sin hustru.

4.4. Termen **בַּעַל** i 2 Samuelsboken

Kung David sänder ut hetiten Uria, vars hustru han varit otrogen med, längts fram i fronten under en stadsbelägring med följderna att han omkommer.

Då nu Urias hustru [אִשְׁתּוֹ אֲוִירָה] hörde att hennes man [אֲוִישׁוּרָה] Uria var död, höll hon dödsklagan över sin man [בַּעְלָהּ]. (2 Sam 11:26)

Eftersom den intressanta parallellismen i denna vers, i den hebreiska grundtexten inte framkommer lika tydligt i översättningen i Bibel 2000 har jag hämtat citatet ovan från Bibel 1917 rev. Av sammanhanget framgår det att Batseba är Urias hustru som han bor tillsammans med och ligger med när han inte är upptagen av krigets plikter (jfr. 11:4, 8, 11). Alltså är det klart att **בַּעַל** bär på kärnbetydelsen ”make” i detta sammanhang.

Implicerar kontexten några tänkbara bibetydelser hos termen **בַּעַל**? I 11:26a berättas det först om hur Urias hustru får höra att ”hennes man” אֲוִישׁוּרָה hade dött. Varför väljer då författaren till bibeltexten sedan att använda en ny term för ”hennes/sin man” **בַּעְלָהּ** i 11:26b, när det hade räckt med ett pronomen ”honom”? Det är rimligt att orsaken är att de bägge termerna bär

⁷⁵ ”[M]en hon sedan inte längre finner nåd för hans ögon, därför att han hos henne har funnit något som väcker hans avsmak” (Deut 24:1). Exakt vad som åsyftas här som godtagbart skäl för skilsmässa är en omstridd fråga.

på olika bibetydelser i denna kontext.⁷⁶ Eftersom termen **אִישׁ** är en vanligare term och rimligtvis mer neutral utgår jag från att termen **בַּעַל** är mer emotivt laddad i denna kontext. Vi kan konstatera att termen **בַּעַל** används i 11:26 i förbindelse med klagan över en makes död. Min tolkning är att termen används för att förstärka allvaret i sorgen. Ur kontexten är det svårt att härleda vilka bibetydelser hos termen som skulle kunna förklara denna emotiva funktion. Jag avvaktar därför med en diskussion om detta till avhandlingen av texten från Joels bok

4.5. Termen **בַּעַל** i Hosea

I Hos 2:2-13 anklagas Israel, Herrens hustru, för horeri med älskare (2:6, 12, 13), vilket motsvarar folkets dyrkan av baalerna (2:13, 17; jfr 2:8), d.v.s. avgudadyrkan. Det tycks t.o.m. vara så att Herren utkräver skilsmässa i 2:2 där Herren säger "hon är inte min hustru [**אִשְׁתִּי**] och jag är inte hennes man [**אִישִׁי**]". Bratsiotis menar att detta var en formel som mannen uttalade då han upplöste ett äktenskap.⁷⁷ Det ska emellertid komma en dag då det sker ett omgifte eller ett nytt giftermål mellan Gud och Israel, då de återigen ska benämnas **אִישׁ** och **אִשָּׁה**.⁷⁸ Denna vändning i berättelsen kommer i 2:14-23 där Herren berättar att han kommer att äkta eller trolova sin hustru för evigt genom sin egen trofasthet och kärlek.

Hugenberger anser att **אִישִׁי** "min make" i 2:16 är ett exempel på en högtidlig, positiv ed från hustruns sida som stadfäster ett äktenskapsförbund. På detta sätt upphävs den tidigare skilsmäsoformeln i Hos 2:2.⁷⁹ Kännetecknande för denna nya tid är att Herren skall se till att baalsgudarna (**הַבְּעָלִים**) inte nämns och att hans hustru, d.v.s. Israels folk, inte tar deras namn i sin mun, samt att Israel inte längre kallar Herren för **בַּעַל**:

Den dagen, säger Herren, skall du kalla mig "min man" [**אִישִׁי**] och inte längre "min Baal" [**בַּעַלִי**]. Jag skall se till att baalsgudarna [**הַבְּעָלִים**] inte nämns, att hon inte mer tar deras namn i sin mun. (Hos 2:16-17)

I denna ljusa framtid då äktenskapet mellan Herren och Israel åter blomstrar ska hon kalla honom **אִישִׁי** "min man/make". Det verkar som att hon tidigare, under perioden av otrohet, har kallat Herren för **בַּעַלִי**, trots att Herren förbjudit folket att befatta sig med avgudarna. Ordrotten **בַּעַל** används ytterst sällan i association till Herren i Bibeln, och aldrig som ett legitimt namn på Israels Gud.⁸⁰

Vilken kärnbetydelse har termen **בַּעַל** i denna kontext? Tre alternativ verkar vara möjliga. För det första kan folket ha ägnat sig åt synkretistisk religionsutövning och därmed tillbett Herren med beteckningen **בַּעַל** "Baal", som om han tillhörde **הַבְּעָלִים** "baalerna". I sådana fall är det inte svårt att förstå att Herren, som betraktade sig som folkets ende, rätte Gud, ville få ett slut på ett sådant språkbruk.

⁷⁶ Jfr. Louw & Nida, *Lexicon of the New Testament*, xiv.

⁷⁷ Se Bratsiotis, "אִישׁ", 228.

⁷⁸ Se Hamilton, "אִישׁ", 389.

⁷⁹ Se Hugenberger, *Marriage as a Covenant*, 215-16.

⁸⁰ Jfr. Kühlewein, "בַּעַל", 250; de Moor & Mulder, 192-93.

För det andra kan man tänka sig att termen används i betydelsen ”herre”. Israeliterna kan olovligt ha använt denna term för att beskriva Herren (אֱלֹהֵינוּ) som deras herre (בַּעַלִי). Den tredje möjligheten är att folket åkallade Herren som sin ”make” (בַּעַל) utifrån den bibliska föreställningen om att Herrens relation med sitt folk är eller liknar en äktenskapsrelation.

Å ena sidan talar den tydliga parallellen mellan termen אִשְׁתִּי ”min man/make” och termen בַּעַלִי i 2:16, insatt i en starkt äktenskaplig kontext i Hos 2, för att בַּעַלִי bär på kärnbetydelsen ”min make”, men med särskilda bibetydelser som åtskiljer termernas betydelse något. Å andra sidan talar den tydliga parallellen mellan att inte längre kalla Herren בַּעַלִי i 2:16 och att Herren ”skall se till att baalsgudarna [הַבְּעָלִים] inte nämns, att Israel inte mer tar deras namn i sin mun” i 2:17, insatt i en vidare kontext i Hos 2 som också omnämner baalsdyrkan (2:8, 13), för att בַּעַלִי bär på kärnbetydelsen ”min Baal”. Min tolkning av detta är att Hosea här visar prov på avsiktlig flertydighet. Författarens mål är att aktualisera bägge betydelserna ”make” och ”Baal” hos skriftens läsare.

Kelle anser att anklagelserna om att Israel är otrogen med älskare (בַּעַלִים) i första hand syftar på att Israel har anslutit sig till orätta bundsförvanter, och att termen בַּעַל i Hos 2 därmed har en mer politisk än religiös innebörd.⁸¹ Om detta är fallet är det tänkbart att även betydelsen ”herre” hos termen är aktualiserad, men eftersom kontexten inte explicit är politisk anser jag inte att termens kärnbetydelse är ”herre” i detta sammanhang, även om Hosea skulle ha en politisk agenda. Därmed har jag konstaterat att termen בַּעַל i denna kontext bär på kärnbetydelsen ”make” även om den också bär på betydelsen ”Baal”.

Nästa steg blir att söka urskilja tänkbara bibetydelser hos termen i denna kontext. Vi kan då fråga oss varför Israel inte skall kalla Herren för eller betrakta honom som sin בַּעַל. Självklart ville Herren inte, som jag redan antytt, bli kallad ”min Baal” (בַּעַלִי), men skulle han inte kunna tänka sig att bli kallad ”min make” (בַּעַלִי). Tydligt är inte detta tillräckligt bra, utan Herren förordar אִשְׁתִּי, vilket han antagligen blev kallad före tiden av otrohet (jfr 2:15b). Det finns två tänkbara förklaringar till varför בַּעַלִי inte var önskvärt. Det ena är att termen, använd för att referera till Herren, kunde väcka associationer till avgudarna. Det andra är att termen i betydelsen ”min make” bar på sådana bibetydelser att den inte representerade en ur Herrens perspektiv idealisk äktenskapsrelation.

Eftersom Hosea medvetet och uppenbart binder samman betydelserna ”make” och ”Baal” i 2:16 tolkar jag det som att bruket av termen בַּעַל i betydelsen ”make” kunde uppväcka associationer till baalsdyrkan, åtminstone när termen användes för att referera till Herren. Att både egennamnet הַבְּעָל (Baal) och artnamnet בַּעַל (make) bildas av samma polysema ordrot בעל, och även har samma vokalisering utgör starka skäl för att termen בַּעַל även allmänt inom den äktenskapliga användningen, mer eller mindre kunde aktivera föreställningar om הַבְּעָל. Jag drar slutsatsen att termen בַּעַל i kärnbetydelsen ”make” även i andra kontexter kunde bära bibetydelser av en person som motsvarar avguden Baal, eller åtminstone vissa av Baals egenskaper.⁸² Den kanaaneiske guden Baal var en storm- och fruktbarhetsgud som ansågs manifesteras sig i stormen. De bibliska författarna håller stor distans till Baal och

⁸¹ Se Kelle, *Hosea* 2, 158-66.

⁸² Detta är givetvis en möjlighet vid allt bruk av artnamnet בַּעַל.

skildrar hur israeliterna frestades att delta i dyrkan av denne avgud vars kult innehöll offer och kanske sakral prostitution.⁸³ Enligt 1 Kung 18:28 brukade Baals profeter rista sig blodiga. Eftersom folket ständigt frestades att tillbe Baal bör det ha funnits starka motiv till detta. Ett sådant var rimligen föreställningen om att Baal skulle skänka regn som kunde säkerställa att marken bar sin gröda och att folket fick sitt levebröd. Jag anser det vara rimligt att folkets relation till Baal präglades av skräckblandad förtjusning. Baal uppfattades rimligen som ett väsen med stor makt som behövde blickas genom offer.

Kan termen **בַּעַל** i betydelsen ”make” ha burit bibetydelser av sådan karaktär att de speglade en sida av äktenskapsrelationen som inte var idealisk? Bibetydelser som termen **אִישׁ** inte bar på? Jag ska ge ett försök till svar utifrån kontexten i Hos 2. Det var under tiden av otrohet och horeri som Israel kallade Herren för **בַּעַלִי** (jfr. 2:15-16), trots att termen bär på bibetydelser av en make med exklusiv rättighet till äktenskapligt och sexuellt samliv (se analyserna av texterna i Pentateuken). Att i samband med otrohetsaffärer med andra gudar kalla Herren **בַּעַלִי** ”min [exklusive] make” skulle kunna uppfattas som hyckleri och falskhet. I praktiken ville Israel inte befinna sig i en situation av trohet och lojalitet till den man (Herren) som hade exklusiva äktenskapliga rättigheter till henne. Hon vill vara fri från yttre tvång.

Vad karaktäriserar den nya eller förnyade äktenskapliga relationen då Israel skulle kalla Herren **אִישִׁי**? Hugenberger föreslår att det skulle kunna vara så att hustruns svar **אִישִׁי** ”min man” innebar en höjd grad av intimitet i det förnyade äktenskapet som Gud söker upprätta. Termerna **אִישִׁי** och **אִשָּׁה** innebär en ömsesidighet (jfr. Gen 2:23) som saknas i relationen **בַּעַל-אִשָּׁה**.⁸⁴ Enligt Bratsiotis är det uppenbart att texten åberopar en ny social relation mellan man och kvinna i vilken mannen inte längre är kvinnans herre, utan är hans jämlike såsom före syndafallet.⁸⁵ Även om detta skulle vara en riktig tolkning av en rent mellanmännisklig relation, finns det naturligtvis fler aspekter att väga in när det gäller den äktenskapliga relationen mellan Gud och hans folk, vilket vi snart återkommer till. Vissa element i Hos 2:14-23 talar emellertid för en starkt ömsesidighet i relationen mellan Herren och Israel. Till att börja med skulle Herren locka ut henne i öknen och söka vinna hennes hjärta (2:14). Utifrån antagandet att han lyckades med detta implicerar det en ömsesidig förälskelse. Avslutningsvis skulle han säga till folket: ”Du är mitt folk” och folket skulle svara: ”Min Gud [**אֱלֹהֵי**].” (2:23), vilket också är ett uttryck för ömsesidighet, med starka paralleller till 2:16. Utöver dessa exempel kommer inte ömsesidigheten i den nya relationen fram särskilt tydligt, däremot att den har karaktär av en kärleksrelation: Herren skall trolova sig med (**אָרַשׁ**; Bibel 2000: ”äka”) Israel för evigt, trolova sig med henne i rättfärdighet och rätt, i kärlek och förbarmande (2:19). Han skall trolova sig med henne i trofasthet och hon skall lära känna Herren (2:20). Guds ord ”Du är mitt folk” och folkets svar ”Min Gud” i 2:23 har också tydliga paralleller med den grundläggande terminologin för Guds förbund med sitt folk – han ska vara deras Gud och israeliterna ska vara hans folk (jfr. t.ex. Exod 6:7; Lev 26:12; Jer 7:23). Fundamentalt för förbundet var folkets lydnad av Guds bud och lagar. Det nya eller förnyade äktenskapet som Hosea hänvisar till skulle kunna vara en parallell till det nya förbund som Gud vill sluta med sitt folk

⁸³ Jfr. Day, ”Baal”, 547-49.

⁸⁴ Se Hugenberger, *Marriage as a Covenant*, 234-36.

⁸⁵ Se Bratsiotis, ”אִישִׁי”, 231-32.

(Jer 31:31-34), vilket kännetecknas av att: ”de skall alla känna [Herren], från den minste till den störste” (Jer 31:34). Dessutom skulle lydningen primärt inte komma som ett yttre krav, utan Gud skulle lägga sin lag i folkets bröst och skriva den i deras hjärtan (31:33).

Jag drar av detta slutsatsen att det är rimligt att termen **אִישׁ** i betydelsen ”make”, i denna kontext, betyder en äktenskaplig relation som kännetecknas av ömsesidighet och stark kärlek. Konsekvensen av detta är att termen **בַּעַל** ”make”, i denna kontext, bär bibetydelser av ojämlikhet och nedtonad kärlek. Snarare är det äktenskapets institutionella sida, dess sexuella, sociala och juridiska förutsättningar som aktualiseras av termen.

Det är naturligtvis möjligt att både de associationer av fruktan och beundran som kunde framkallas av termen **בַּעַל** och associationerna till ett äktenskap som inte i första hand kännetecknades av innerlig kärlek och ömsesidighet var orsaken till att Herren ville att uttrycket i 2:16 skulle sluta att användas.

4.6. Termen **בַּעַל** i Joel

I Joel 1 beskrivs hur Joel profeterar om förödelse, skövling, torka, bränder, hungersnöd och katastrof på Herrens dag med återkommande uppmaningar till folket att klaga, sörja, fasta och ropa till Gud (1:5, 8, 9, 11, 13, 14, 18-20). Särskilt prästerna klagar eftersom offren i Herrens hus har upphört (1:9, 13). Profeten påbjuder en fasta, en högtidssamling i Herrens hus för de äldste och alla som bor i landet, klädda i sorgdräkt (1:14). I 1:8 lyfter profeten fram ett konkret exempel på hur folket ska klaga i en sådan katastrof som det här är frågan om.

Klaga som jungfrun [**בְּתוּלָה**] i sorgdräkt över sin ungdoms brudgum [**בַּעַל נְעוּרֶיהָ**]
(Joel 1:8)

Utöver denna vers innehåller Joel 1 inte någon beskrivning av äktenskapliga förhållanden, vilket gör det något svårare att verifiera att betydelsen hos **בַּעַל** är ”make”. Eftersom det handlar om en jungfru och hennes ungdoms **בַּעַל** har svenska bibelöversättare valt översättningen ”brudgum”. Som vi såg i kapitel tre definierades en israelitisk kvinnas ställning i förhållande till männen omkring henne. Eftersom det inte finns någon lämpligare kandidat än en make/brudgum att ha en sådan stark förbindelse med en jungfru som 1:8 ger uttryck för räknar jag med att vi även här har att göra med en äktenskaplig användning av termen. Även den tematiska likheten med texten i 2 Sam 11:26 (se avsnitt 4.4) stärker denna slutsats. Att termen **בְּתוּלָה** ”jungfru” brukas skulle kunna vara ett uttryck för att äktenskapet ännu inte hade ingåtts, men som översikten i kapitel tre visar var trolövningen ett så starkt förbund att relationen närapå hade karaktären av ett äktenskap.

Det är möjligt att ”brudgum” är en bättre översättning än ”make” i detta sammanhang, men oavsett om vi antar ”brudgum” eller ”make” som kärnbetydelse i denna kontext, kan vi söka efter i stort sätt samma bibetydelser hos termen **בַּעַל**. Vi kan först konstatera att det inte var någon form av lättnad eller befrielse att undkomma sin **בַּעַל**, utan sorgen efter sin ungdoms **בַּעַל** måste ha varit en stor sorg, som föranledde karaktäristisk, rimligtvis högtidlig, klagan, eftersom den kris Joel tecknar kräver stor klagan och sorg under högtidliga former. Därmed kan vi utesluta att termen **בַּעַל** här bär på bibetydelser av en person som gjorde livet

besvärligt för kvinnan. Termen används, enligt min uppfattning, för att förstärka allvaret i sorgen.

Utifrån beskrivningen i kapitel tre och resultaten av analyserna av de olika texterna ovan drar jag den rimliga slutsatsen att orsaken till att termen **בַּעַל** kunde framkalla en starkare känsla av sorg i Joel 11:8 och även i 2 Sam 11:26 är att termen bär på bibetydelser av en person med mycket stor betydelse för sin hustru. Hustrun är starkt förenad med sin make och han har stor social och ekonomisk betydelse för henne. Vidare är han en person som hon respekterar och beundrar.

4.7. Termen **בַּעַל** i Ordspråksboken

Samtliga fyra förekomster av substantivet **בַּעַל** i Ordspråksboken syftar på maken till ”en driftig hustru” (**אִשְׁת־חַיִל**) som omnämns helt kort i Ords 12:4 och beskrivs i ett längre avsnitt i 31:10-31. Ordspråksboken lyfter fram hustrur i både negativa och positiva ordalag, t.ex. kontrasteras en driftig hustru med en dålig i 12:4.

En driftig hustru [**אִשְׁת־חַיִל**] är sin mans [**בַּעַלָּהּ**] krona, en dålig är som röta i hans ben.
(Ords 12:4)

Eftersom denna vers utgör ett relativt fristående ordspråk som inte direkt hänger samman med ordspråken före eller efter är det något svårt att utifrån den omedelbara kontexten avgöra om betydelsen ”make” åberopas eller om det möjligen kan vara fråga om en kvinnas ”herre”, ”ägare” eller ”mästare”. Den starka och till synes exklusiva förbindelsen som ordspråket lyfter fram, genom att kalla kvinnan för **בַּעַל**:ens krona, och likna henne med röta i hans ben, talar dock för en intimitet som bäst motsvaras av en äktenskaplig relation. I ljuset av den vidare kontexten som utgörs av hela Ords, och då framförallt parallellerna med Ords 31, blir det också den rimligaste tolkningen av termen. Innan vi diskuterar tänkbara bibetydelser kommer jag att analysera de övriga förekomsterna av termen i Ordspråksboken.

I 31:1 inleds kung Lemuels ord, alltså det hans mor sade när hon förmanade honom. Bland annat avråds Lemuel från att ge sin kraft åt kvinnor, eftersom de är kungars fördärv (31:3). Talet får en ny karaktär i 31:10 där den retoriska frågan om vem som förunnas att finna en driftig hustru ställs. Resten av kapitlet går ut på att teckna ett porträtt av den driftiga hustrun. I 31:10 återfinns också den andra av Bibelns två förekomster av uttrycket **אִשְׁת־חַיִל**. Hela avsnittet 31:10-31 beskriver denna idealkvinna,⁸⁶ som är ledare för sitt hushåll och flitig med sina sysslor. I detta avsnitt omtalas hennes **בַּעַל** tre gånger:

Blint litar hennes man [**בַּעַלָּהּ**] på henne, och vinsten uteblir inte. Dagligen är hon honom till nytta, aldrig till skada. (Ords 31:11-12)

På hennes man [**בַּעַלָּהּ**] ser alla med aktning, där han sitter bland de äldste i porten. (31:23)

Välsignad blir hon av sina barn, och hennes man [**בַּעַלָּהּ**] lovprisar henne: (31:28)

⁸⁶ Jfr. Blumenthal, ”Images of Women”, 22-24.

Den sista av dessa verser kopplar samman kvinnan, med hennes barn och hennes **בַּעַל**, vilket blir ett starkt bevis för att termen bär på kärnbetydelsen ”make” i denna kontext, och följaktligen i alla tre verserna.

Vilka tänkbara bibetydelser kan identifieras i dessa sammanhang? För det första ska vi pröva om termen har bibetydelser av en person med auktoritet över sin hustru och om så är fallet – vilket typ av auktoritet? Det är mycket svårt att se att den driftiga hustrun i Ords 31 på något sätt nedvärderas, uppträder underdånigt eller har en beskuren frihet. Några av de saker som kännetecknar den driftiga hustrun i Ords 31 är: högt värde – hustruns värde är långt mer än pärlor (31:10), alltså antagligen mer än vad hon kunde inbringa av ekonomisk avkastning; vaka – hon följer noggrant allt som sker i huset och ordnar mat åt familjen och åt pigorna på morgonen (31:15, 27); kompetens – hon kan arbeta med sina händer, hon bearbetar lin och ull, hon kan spinna, hon kan väva täcken, hon syr rockar, hon gör bälten, hon göra affärer, hon köper varor långväga ifrån, som hon kanske hämtat själv – ”hon är som köpmannens skepp” (31:14). Hon säljer och hon gör vinst, som hon förvaltar. Arbetet sker strukturerat med god planering. Hon arbetar snabbt, ivrigt, med styrka, hon är uthållig och uppmärksam. Det är tidiga morgnar och sena kvällar. Hon har en stor frihet eftersom hon kan ta egna initiativ, men också ett stort ansvar, även ekonomiskt. Hon talar med klokhet och ger vänliga förmaningar. Hon är hjälpsam och generös mot den behövande. Hon är trygg, utstrålar styrka och värdighet och ser leende framtiden an. Hon är välklädd, men viktigast av allt fruktar hon Gud.

Hon får det beröm hon förtjänar av sina barn och hennes man lovprisar henne för hennes skicklighet (31:28-30). I bokens sista vers framförs uppmaningen till att låta henne få njuta frukten av sitt arbete och till att hon må prisas i portarna. Hennes man har fullt förtroende för henne och litar blint på henne, hon är honom till nytta varje dag. Mannen får kanske t.o.m. respekt på grund av henne (jfr. 31:23). Bibliska tidens **אִשְׁת־חַיִל** är, enligt Blumenthal, en väldigt effektiv ledare av hushållet, och det ansvarsfulla ledarskapet över familjen är ett sätt för henne att uttrycka sin kärlek.⁸⁷

Min slutsats av denna genomgång är att maken i de allra flesta avseenden inte framställs som en person med auktoritet över sin hustru. Beskrivningen av maken i 31:23 som sitter som äldste i stadens portar kan visserligen vara en indikation på att en viss del av den offentliga sfären eller att stadens ledarskap var förbehållet män. Inom kvinnans verksamhetsområden, som troligen var begränsade till hushållets vida sfär, går det inte att finna något i Ords 31 som tyder på att hennes man (**בַּעַל**) hade någon auktoritet över henne. Den vidare historiska kontexten tecknad i kapitel tre bekräftar att mannen var familjens representant och att kvinnan kunde fungera som hemmets ledare.

I 12:4 är det tänkbart att termen **בַּעַל** bär på bibetydelser av en person som är så starkt förbunden med sin hustru att hennes karaktär avgör om han kommer att vara ärofull eller lida som en sjuk. Idén om att hustrun kan bli sin man till ära följs upp i 31:23 där det tycks som att mannen vinner aktning i det offentliga livet på grund av sin hustru. Här tycks mannen företräda och representera sin hustru.

Min tolkning av användningen av termen **בַּעַל** i kärnbetydelsen ”make” i Ords är att den i alla fyra förekomsterna brukas för att förstärka känslan av respekt för den driftiga hustrun. I

⁸⁷ Se Blumenthal, ”Images of Women”, 22-24.

12:4 brukas den för att förstärka känslan av allvar i hustruns livsföring, antingen ökad respekt för den driftiga hustruns karaktär eller avsky för den dåliga hustruns karaktär. Detta möjliggörs genom att termen har bibetydelser av en make som är en ärevördig person och som är parets representant utåt, i det offentliga livet. Samma bibetydelser bedömer jag att termen kan ha 31:23.

De två övriga förekomsterna i 31:11, 28 lyfter fram makens (בַּעַל) respekt för sin driftiga hustru. Att det är hennes make, benämnd בַּעַל, som blint litar på henne och lovprisar henne förstärker intrycket av att denna driftiga hustru förtjänar stor respekt. Respekt och förtroende från sin בַּעַל "make" väger extra tungt. För att finna en förklaring till varför termen kunde ha denna funktion i 31:11, 28 åberopar jag analyserna av de texter ovan som visar att termen bar på bibetydelser av en ärevördig och beundransvärd person i auktoritetsställning inom äkten-skapet.

De två sistnämnda förekomsterna används i samband med att makens totala tillit till och starka uppskattning av sin hustru omtalas. Min tolkning är därför att även dessa drag bör räknas till de bibetydelser som termen kan uppfattas ha. Maken som בַּעַל är inte maktfullkomlig och självupptagen, utan liksom han är ärevördig, förtjänar ära på grund av sin ställning, så ger han även ära åt den som så förtjänar. Att hustrun var högt värderad i den israelitiska familjen bekräftas även av andra historiska uppgifter.

4.8. Termen בַּעַל i Ester

I inledningen av Esters bok berättas hur kung Xerxes i det persiska väldet under tidigare delen av 400-talet f.Kr. håller ett 180 dagar långt gästabud för hans väldiga rikes alla furstar och ämbetsmän. Festligheterna slutar med ett sju dagar långt gästabud för både höga och låga på borgen i Susa. Samtidigt håller drottning Vashti ett gästabud för kvinnorna inne i kung Xerxes palats. På den sjunde dagen när kungen är upprymd av vinet befaller han genom sina sju hovmän att föra in drottning Vashti till honom för att folket och furstarna skall få se hennes skönhet. Drottning Vashti vägrar emellertid att komma och kungen blir ursinnig. Han rådfrågar de visa, lagkunniga furstarna vad man enligt lagen bör göra med drottningen då hon inte lydde hans befallning. En av furstarna tar då till orda och säger att drottningen förbrutit sig mot alla furstar och folk i alla kungens provinser:

Drottningens handlingssätt blir bekant för alla kvinnor [הַנְּשִׁים] och får dem att ringakta sina män [בַּעְלֵיהֶן] och säga: Kung Xerxes skickade efter drottning Vashti, och hon kom inte! Redan i dag börjar furstinnorna i Persien och Medien som har hört vad drottningen sade att föra det på tal med sina män, och då blir det försmädligheter och gräl utan ände. (Est 1:17-18)

Fursten föreslår då att kungen ska skriva in en förordning bland Persiens och Mediens lagar som förbjuder Vashti att någonsin visa sig inför kungen, och att drottningen ska avsättas med följande resultat:

När detta kungliga påbud blir känt i ditt rike, i hela ditt väldiga rike, kommer varje kvinna [כָּל־הַנְּשִׁים] att visa respekt för sin make [בַּעְלֵיהֶן], hög som låg." (Est 1:20)

Kungen gillar förslaget och sänder ut skrivelser till alla sina provinser om att varje man skall vara שֶׁר "herre" i sitt hus.

Det framgår klart i Esters bok att det i första hand är perserriket som utgör det kulturella sammanhanget. Detta rike omfattade visserligen många olika folk och språk men liknande förhållanden mellan män och deras hustrur ansågs råda. Att drottningen skulle lyda den mäktige kungens befallningar kunde förvisso ha varit ett specialfall, men samma förhållande verkar ha rått bland furstarna (שָׂרִים) och furstinnorna (שָׂרוֹת). Kungen uppfattar olydnaden som lagbrott och fastställer att både höga och låga män ska vara herrar (שֶׁר) i sina hus och få tillbörlig ära. Det kan givetvis ha funnits skillnader mellan förhållandena inom israelitiska äktenskap och förhållandena inom de äktenskap som för övrigt fanns i perserriket, men eftersom Esters bok är skrivet ur ett judiskt perspektiv antar jag att det äktenskapliga bruket av termen בַּעַל väsentligen överrensstämmer med en hebreisk äktenskapssyn.

Det bör också noteras att drottningen hade ansvar för ett eget gästbud för kvinnorna. Vidare det att drottningen på den sista av de 180 dagarnas fest för hela rikets furstar, efter en formell förfrågan, genom sju hovmän, från sin make vägrade att komma inför folket gör det sannolikt att hon faktiskt visade förakt för sin make.

Vilka argument finns för att termen בַּעַל i denna kontext bär på kärnbetydelsen "make"? Förhållandet mellan kvinnorna och deras בַּעָלִים, oavsett social klasstillhörighet, både stora och små, jämförs med kung Xerxes och drottning Vashtis förhållande. Detta tyder på att alla kvinnor hade sin egen בַּעַל. Vidare kan vi se att detta förhållande var äktenskapligt eftersom de var kung och drottning. Därmed anser jag kärnbetydelsen "make" vara verifierad.

Termen används i ett sammanhang (1:17, 20) där mannens auktoritet över sin hustru markeras. Maken kunde förvänta sig att hans hustru skulle visa honom respekt och lyda honom, åtminstone i rimliga och väsentliga frågor. Min tolkning är att termen i 1:17, 20 bär på bibetydelser av maken som en ärevärdig person i auktoritetsställning och används för att förstärka känslan av allvar i att genom olydighet ringakta sin make.

Att både höga och låga kvinnor hade en בַּעַל är ytterligare ett argument mot Guenthers teori om att termen i allmänhet betyder en person med hög social ställning inom samhällslivet. När termen brukas inom den äktenskapliga domänen är detta inte fallet, även om undantag kan förekomma.

4.9. Slutsatser

I denna uppsats har jag försökt besvara frågan: Vad betyder artnamnet בַּעַל i Gamla testamentet? Mitt svar som presenterades i kapitel två baserades framförallt på ett komparativt litteraturstudium med hänsyn taget till olika perspektiv på hur lexikalisk semantik bör bedrivas. Jag drog slutsatsen att termen kan betyda "herre", "ägare", "mästare" eller "den som har", men att ingen av dessa betydelser var direkt tillämplig i varje situation, utan att termens betydelse måste förstås utifrån varje historisk och litterär kontext, samt syntaktisk konstruktion.

Med denna bakgrund kunde jag ta mig an min huvudfråga som gällde just den äktenskapliga innebörden: Vilka bibetydelser har termen בַּעַל när dess kärnbetydelse är "make" i Gamla testamentet? Vad jag framförallt ville veta var om termen implicerar någon form av

manlig auktoritet över hustrun inom gammaltestamentliga äktenskap. Nedan följer resultatet av analysen i kapitel fyra.

Den kontextuella analysen av 14 gammaltestamentliga verser där termen **בַּעַל** har föreslagits ha kärnbetydelsen ”make” har bekräftat att dessa förslag är riktiga. Dock tycks ”brudgum” var en bättre översättning i Joel 1:8. Dessutom anser jag att termen i Hos 2:16 har de båda kärnbetydelseerna ”make” och ”Baal” eftersom författaren avsiktligt använder termen flertydigt. Utöver kärnbetydelsen har jag identifierat en antal tänkbara bibetydelser hos termen.

Toran

Termen brukas vid fem tillfällen i Toran, en gång i berättande text (Gen) och fyra gånger i lagtexter (Exod, Deut). Tre av dessa (Gen 20:3; Deut 22:22; 24:4) beskriver möjliga brott mot maken och uttalar förbud att begå dem. I de två förra beläggs överträdelse av förbudet med dödsstraff, medan det sistnämnda brottet omnämns som något ”avskyvärt inför Herren”, som skulle dra synd över landet. Det är alltså fråga om allvarliga brott. Brotten är av äktenskaplig-sexuell karaktär. Mer specifikt handlar de två förra om äktenskapsbrott, sexuellt umgänge med en annan mans (**בַּעַל**) hustru. Om dessa brott begicks skulle de kränka den rättmätige makens exklusiva rättigheter till äktenskaplig och sexuell gemenskap med kvinnan. Det tredje sammanhanget handlar om den otillåtna handlingen för en man att ta tillbaka en hustru, som han tidigare skilt sig från och som varit gift med en annan man däremellan.

Det fjärde bruket i Toran beskriver en olycka som uppstår då två män är i slagsmål och den ene stöter till en gravid kvinna så att hon får missfall (Exod 21:22). Även om det var oavsiktligt bär mannen ansvar för sitt handlande och det är inte långt borta att karaktärisera handlingen som ett brott. Eftersom fostret, mannens barn, dog i olyckan innebär det en kränkning av mannens rättighet till sin avkomma, frukten av hans sexuella gemenskap med sin hustru. För att försöka kompensera något av förlusten uttalas ett påbud med krav på att ett bötesbelopp ska utbetalas. Att avstå från att betala dessa böter skulle vara ett brott, vilket dock inte explicit nämns i texten.

I det femte fallet (Exod 21:3) uttalas ett påbud att en hebreisk slav som var gift när han köptes ska få med sig sin hustru när han det sjunde året i tjänst, i enlighet med lagen, frisläpps. Det vore ett brott mot mannen och en kränkning av hans exklusiva rättighet till äktenskaplig och sexuell gemenskap med sin hustru om påbudet inte följdes. Troligen står även mannens rättighet till sina barn på spel i denna situation.

Av detta relativt samstämmiga material drar jag följande slutsatser. I de ovan angivna verserna i Toran betyder termen **בַּעַל** make, och som sådan ärevördig, respektingivande, i auktoritetsställning, med exklusiva rättigheter till äktenskaplig och sexuell gemenskap med sin hustru och till frukten av denna gemenskap. Vidare innebär termen ett förstärkt allvar i förbud och påbud som rör makens rättigheter.

Profeterna

I 2 Sam 11:26, liksom även i Joel 1:8, används termen **בַּעַל** ”make” (alternativt ”brudgum” i Joel) i samband med hustruns (jungfruns) klagan och sorg över att denne har avlidit. Den slutsats jag drar av detta är att termen bär bibetydelsen av en, i vissa avseenden, mycket betydelsefull person för hustrun, och innebär ett förstärkt allvar i sorgen efter denne.

Användningen av termen **בַּעַל** i Hos 2:16 utmärker sig genom att referera till Israels Guds förhållande till sin hustru, d.v.s. det israelitiska folket. Bruket visar att termen genom att uppväcka associationer till guden Baal kunde bära på bibetydelser av maken som en person som var både fruktansvärd och beundransvärd, och antagligen även kunde bära på bibetydelser av maken som överordnad i ett äktenskap som inte kännetecknas av ömsesidighet och innerlig kärlek.

Skrifterna

Termen **בַּעַל** i betydelsen ”make” används fyra gånger i Ordspråksboken i samband med beskrivningar av den äkta mannens relation till sin driftiga hustru. Det är hustrun och hennes goda karaktär och livsstil som är i fokus, samt vilken påverkan detta har på hennes man. Denna påverkan är stor eftersom maken och maken står i en mycket stark relation till varandra. Makens ära, men ännu mer hans givande av ära, är central i dessa texter.

I den första och tredje passagen (Ords 12:4; 31:23) beskrivs hur den driftiga hustrun blir mannen till ära eftersom han är hennes representant utåt i samhället. I den andra och fjärde passagen (31:11, 28) beskrivs hur maken sätter sin tillit till och lovprisar sin duktiga hustru för hennes flitiga arbete.

Jag drar slutsatsen att i ovan angivna verser i Ordspråksboken betyder termen **בַּעַל** ”make” och som sådan ärevördig, tillitsfull, uppskattande, offentlig representant för sin hustru, som han är starkt förbunden med.

I Esters bok används termen **בַּעַל** två gånger i betydelsen ”make” (1:17, 20). Vid bägge tillfällena är det i ordvändningar som omtalar makens auktoritet i förhållande till sin hustru, först negativt om ringaktning och olydnad mot maken och sedan positivt om respekt för maken. Min slutsats är att termen **בַּעַל** ”make” i Esters bok bär bibetydelser av en make som är ärevördig, förtjänar respekt och lydnad och befinner sig i en auktoritetsställning inom äktenskapet. Termen används i sammanhanget för att inskräpa allvaret i en hustrus brottsliga handling att ringakta sin make och vara olydig mot honom.

Gamla testamentet som helhet

Nästa fråga är om vi kan säga något om termens bibetydelser i Gamla testamentet som helhet. Eftersom de olika bibelböckerna skrevs ned vid olika tillfällen finns möjligheten av att termens bibetydelser kan ha förändrats något från en tid till en annan. Vi ser också att termen används i texter som beskriver olika typer av situationer i de olika bibelböckerna. Inom en bibelbok är texterna i regel lika varandra, vilket gäller för Exod, Deut, Ords samt Est, och det finns också stora likheter mellan texterna inom Pentateuken, samt mellan texterna i 2 Sam och i Joel.

I analysen ovan har jag identifierat fem olika texttyper som använder termen **בַּעַל** med äktenskaplig innebörd: (i) texterna i Pentateuken som handlar om förbud och påbud mer eller mindre relaterade till sexualitet; (ii) texterna i Ords som karakteriserar den driftiga hustruns relation till sin make; (iii) texterna i Ester som tar upp en situation med hustruns olydnad mot deras äkta män; (iv) vidare texterna i 2 Sam och Joel som skildrar dödsklagan över den bortgångne maken; (v) slutligen texten i Hos som beskriver Guds äktenskapliga relation till sin otrogna hustru, sitt baalsdyrkande folk, med avvisandet av termen i tilltalandet av Gud.

Vi måste nu betänka möjligheten av att de bibetydelser termen **בַּעַל** bär på har varit konstanta eller närapå konstanta under hela Gamla testamentets tid. Om så är fallet borde det vara möjligt att summera de olika bibetydelser vi funnit i de olika texttyperna och texterna. De olika texttyperna skulle kunna vara ett mer eller mindre uttömmande urval av situationer i vilka termen användes under gammaltestamentlig tid, och de olika texterna kan på så vis teckna en nyanserad bild av de deskriptiva och emotiva associationer som termen kunde ge upphov till bland texternas samtida mottagare. Alla dessa bibetydelser behövde inte aktualiseras i alla situationer, åtminstone behövde de inte alla vara lika framträdande.

Om jag därför för samman de slutsatser jag dragit ovan om termens bibetydelser i de olika texterna får jag följande resultat: Termen **בַּעַל** betyder ”make” och som sådan är han värd ära, respekt, lydnad, fruktan och beundran. Han är överordnad och befinner sig i en auktoritetsställning gentemot sin hustru. Han är mycket betydelsefull för sin hustru, som han representerar i det offentliga. Han är starkt förbunden med sin hustru och har exklusiva rättigheter till äktenskaplig och sexuell gemenskap med henne, samt rättigheter till frukten av denna gemenskap. Han värdesätter sin hustru, men förhållandet till honom kännetecknas inte av ömsesidighet och innerlig kärlek.

Avslutande kommentarer

Detta är de associationer som kan aktualiseras om den hebreiske maken i olika kontexter då termen **בַּעַל** används. Vi får dock inte tänka oss att det innebär att detta är allt som finns att säga om den hebreiske äkta mannen och karaktären av det hebreiska äktenskapet. Exempelvis såg vi i analysen av Hos 2:16 att termen **אִישׁ** antagligen kan användas för att uttrycka ett mer ömsesidigt och innerligt kärleksfullt äktenskapsförhållande, eller den kärleksfulla och passionerade sidan av det normala äktenskapet. Däremot uttrycker termen **אָדוֹן**, när den används om maken, underdanighet eller åtminstone respekt, vilket skulle kunna bidra till att framhäva ett hierarkiskt element i äktenskapsrelationen. Texten i Hos 2:16 antyder emellertid att åtminstone något eller några av de karaktärsdrag i det israelitiska äktenskapet som framhävs genom bruket av termen **בַּעַל** inte var ideala ur Israels Guds perspektiv.

Analysen har visat att bruket av termen **בַּעַל** implicerar makens överordnade ställning inom gammaltestamentliga israelitiska äktenskap. Denna överordning innebar emellertid inte samma sorts auktoritet som en slavägare hade över sina slavar. I relation till en **אִשָּׁה** ”kvinna, hustru” betyder termen **בַּעַל** något unikt som inte helt kan härledas från termens bruk inom andra domäner. Denna unika betydelse har jag ovan försökt att ge en nyanserad beskrivning av. Att tala om **בַּעַל**, som ”herre över”, ”ägare till” eller ”mästare över” hustrun riskerar följaktligen att ge felaktiga associationer om inte innebörden nyanseras.

I syfte att stärka tillförlitligheten i de slutsatser jag dragit i denna uppsats föreslår jag en noggrannare analys av betydelsen hos de intilliggande termerna **אִישׁ** och **אָדוֹן**, samt en analys av det verb som bildas av roten **בַּעַל** och detta verbs semantiska relation till substantivet **בַּעַל**.

Litteraturförteckning

- Allwood, J. & Andersson, L.-G., *Semantik* (GULING 1; Göteborg: Göteborgs universitet, 2001).
- ”Appellativ” i *Nationalencyklopedin* 1 (Höganäs: Bra Böcker, 1989)
- Baab, O. J., ”Marriage”, *IDB* 3 (Nashville: Abingdon, 1962), 278-87.
- Bibeln. Bibelkommissionens översättning.* (Örebro: Libris, 1999)
- Bibeln. Svenska Bibelsällskapets varsamma språkliga revision av 1917 års översättning av Gamla Testamentet.* (Stockholm: Verbum, 1983)
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Albrecht, A. & Eissfeldt, O. (red.) (4:e uppl.; Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990).
- Black, D. A., *Linguistics for Students of New Testament Greek. A Survey of Basic Concepts and Applications* (2:a uppl.; Grand Rapids: Baker, 1995).
- Blumenthal, D. R., ”The Images of Women in the Hebrew Bible”, i M. J. Broyde och M. Ausubel (red.), *Marriage, Sex and Family in Judaism* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2005), 15-60.
- Bratsiotis, N. P., ”אִשָּׁה”, *TDOT* 1 (rev. uppl.; Grand Rapids: Eerdmans, 1977), 222-35.
- Burrows, M., *The Basis of Israelite Marriage* (AOS 15; New Haven: American Oriental Society, 1938)
- Day, J., ”Baal (Deity)”, *ABD* 1 (New York: Doubleday, 1992), 545-49.
- Engnell, I. & Mosbech H., ”Äktenskap”, *Svenskt bibliskt uppslagsverk* 2 (2:a uppl.; Stockholm: Nordiska uppslagsböcker, 1963), 1474-82.
- Epstein, L. M., *Marriage Laws in the Bible and the Talmud* (HSS 12; Cambridge: Harvard University Press, 1942).
- Even-Shoshan, A. (red.), *A New Concordance of the Bible. Thesaurus of the Language of the Bible, Hebrew and Aramaic, Roots, Words, Proper Names, Phrases and Synonyms* (Jerusalem: ”Kiryat-Sefer”, 1993).
- Guenther, A., ”A Typology of Israelite Marriage. Kinship, Socio-Economic, and Religious Factors”, *JSOT* 29 (2005), 387-407.
- Hamilton, V. P., ”אִשָּׁה”, *NIDOTTE* 1 (Grand Rapids: Paternoster, 1997), 388-90.
- Hayes, J. H. & Holladay, C. R., *Biblical Exegesis. A Beginner’s Handbook* (3:e uppl.; Louisville: Westminster John Knox Press, 2007).
- Hugenberger, G. P., *Marriage as a Covenant. A Study of Biblical Law and Ethics Governing Marriage Developed from the Perspective of Malachi* (VTSup 52; Leiden: Brill, 1994).
- Jenni, E., ”אִשָּׁה”, *TLOT* 1 (Peabody: Hendrickson, 1997), 23-27.
- Johnston, G. H., ”אִשָּׁה”, *NIDOTTE* 1 (Grand Rapids: Paternoster, 1996), 256-61.

- Kelle, B. E., *Hosea 2. Metaphor and Rhetoric in Historical Perspective* (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2005).
- Koch, K., "Zur Entstehung der Ba'al-Verehrung", *UF* 11 (1979), 465-75.
- Koopmans, W. T., "בַּעַל", *NIDOTTE* 1 (Grand Rapids: Paternoster, 1996), 681-83.
- Kühlewein, J., "אֵיִשׁ", *TLOT* 1 (Peabody: Hendrickson, 1997), 98-104.
- Kühlewein, J., "בַּעַל", *TLOT* 1 (Peabody: Hendrickson, 1997), 247-51.
- Louw, J. P., "Semantics", *ABD* 5 (New York: Doubleday, 1992), 1077-81.
- Louw, J. P. & Nida, E. A. (red.), *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains* 1 (1:a sydafrikanska uppl.; Kapstaden: Bible Society of South Africa, 1989).
- Malmgren, S.-G. (red.), *Svensk ordbok och Svensk uppslagsbok* (Norstedts, 2001).
- Mitchell, T. C., "The Meaning of the Noun *ḤTN* in the Old Testament", *VT* 19 (1969), 93-112.
- Moor, J. C. de, & Mulder, M. J., "בַּעַל", *TDOT* 2 (rev. uppl.; Grand Rapids: Eerdmans, 1977), 181-200.
- Müller, H.-P., "Der Gottesname B'L und seine Phraseologien im hebräischen und im phönizisch-punischen", *JSS* 50 (2005), 281-96.
- Silva, M., *Biblical Words and Their Meaning. An Introduction to Lexical Semantics* (rev. och utök. uppl.; Grand Rapids: Zondervan, 1994).
- Sjöström, S., *Semantisk förändring. Hur ord får nya betydelser* (Lund: Studentlitteratur, 2001).
- The SBL Handbook of Style* (Peabody: Hendrickson, 1999).
- de Vaux, R., *Ancient Israel. Its Life and Institutions* (London: Darton, Longman & Todd, 1986).

Appendix – Sammanställning av texterna analyserade i kapitel 4

Gen 20:3	Men Gud kom till Avimelek i en dröm om natten och sade till honom: "Du skall dö därför att du har tagit denna kvinna [הַאִשָּׁה] till dig: hon är en annan mans hustru [וְהוּא בִּעַלְתָּ בְּעַל]." (obs. pausalform)
Exod 21:3	Kom han ensam, skall han frigges ensam; var han gift [אִם-בֵּעַל אִשָּׁה], skall hans hustru följa honom.
Exod 21:22	Om någon under ett slagsmål stöter till en havande kvinna så att hon får missfall men ingen annan skada sker, skall han böta vad kvinnans make [בֵּעַל הָאִשָּׁה] kräver, sedan värdering ägt rum.
Deut 22:22	Om en man ertappas då han ligger med en annan mans hustru [אִשָּׁה בְּעַלְתָּ-בֵּעַל], skall båda dö, både mannen som låg med kvinnan och kvinnan själv. Du skall utrota det onda ur Israel.
Deut 24:4	då får hennes förste man [בֵּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן], han som har låtit henne gå, inte åter ta henne till hustru efter det att hon har blivit oren för honom, ty sådant avskyr Herren. Det land som Herren, din Gud, vill göra till din egendom skall du inte besmitta med synd.
2 Sam 11:26	Då nu Urias hustru [אִשְׁתּוֹ אֲוִרְיָה] hörde att hennes man [אִישָׁהּ] Uria var död, höll hon dödsklagan över sin man [בֵּעְלָהּ]. (Bibel 1917 rev.)
Hos 2:16-17	Den dagen, säger Herren, skall du kalla mig "min man" [אִישִׁי] och inte längre "min Baal" [בֵּעְלִי]. Jag skall se till att baalsgudarna [הַבְּעָלִים] inte nämns, att hon inte mer tar deras namn i sin mun.
Joel 1:8	Klaga som jungfrun [בְּתוּלָה] i sorgdräkt över sin ungdoms brudgum [נְעוּרֶיהָ] בֵּעַל!
Ords 12:4	En driftig hustru [אִשָּׁת-חַיִל] är sin mans [בֵּעְלָהּ] krona, en dålig är som röta i hans ben.
Ords 31:11-12	Blint litar hennes man [בֵּעְלָהּ] på henne, och vinsten uteblir inte. Dagligen är hon honom till nytta, aldrig till skada.
Ords 31:23	På hennes man [בֵּעְלָהּ] ser alla med aktning, där han sitter bland de äldste i porten.
Ords 31:28	Välsignad blir hon av sina barn, och hennes man [בֵּעְלָהּ] lovprisar henne:
Est 1:17-18	Drottningens handlingssätt blir bekant för alla kvinnor [הַנְּשִׁים] och får dem att ringakta sina män [בֵּעְלֵיהֶן] och säga: Kung Xerxes skickade efter drottning Vashti, och hon kom inte! Redan i dag börjar furstinnorna i Persien och Medien som har hört vad drottningen sade att föra det på tal med sina män, och då blir det försmädligheter och gräl utan ände.
Est 1:20	När detta kungliga påbud blir känt i ditt rike, i hela ditt väldiga rike, kommer varje kvinna [כָּל-הַנְּשִׁים] att visa respekt för sin make [בֵּעְלֵיהֶן], hög som låg." (Est 1:20)